

**Міністерство освіти і науки України
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича**

**Факультет педагогіки, психології та соціальної роботи
Кафедра педагогіки і психології дошкільної та спеціальної освіти**

**ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В
ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ
ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

**Кваліфікаційна робота
Рівень вищої освіти – другий (магістерський)**

Виконала:
студентка 2 курсу, групи 617
спеціальності 012 «Дошкільна
освіта»

Катапська Н.М.

Керівник: кандидат педагогічних
наук, доц. **Перепелюк І.Р.**

До захисту допущено:

Протокол засідання кафедри № _____

від «_____» _____ 2023 р.

зав. кафедри _____ проф. Олійник М. І.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ І СКОРОЧЕНЬ.....	3
ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	9
1.1. Сутність, зміст і структура екологічної компетентності старших дошкільників	9
1.2. Ігрова діяльність як засіб формування екологічної компетентності в дітей старшого дошкільного віку.....	19
1.3. Наукове обґрунтування моделі формування екологічної компетентності в дітей старшого дошкільного віку засобами ігрової діяльності.....	30
Висновки до розділу 1.....	36
РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА РОБОТА З ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	38
2.1. Критерії та показники діагностики рівня сформованості екологічної компетентності в дітей старшого дошкільного віку та її результати.....	38
2.2. Експериментальна авторська програма формування екологічної компетентності в дітей старшого дошкільного віку "Природа – мій друг".....	52
2.3. Взаємодія закладу дошкільної освіти та сім'ї з формування екологічної компетентності старших дошкільників	69
Висновки до розділу 2.....	82
ВИСНОВКИ	84
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ	88
ДОДАТКИ	96
АНОТАЦІЇ	115

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ І СКОРОЧЕНЬ

ЗДО – заклад дошкільної освіти

НВК – навчально-виховний комплекс

ВСТУП

Актуальність дослідження. Важливість екологічної освіти та виховання дошкільників визначається потребами суспільства, в якому збереження природного середовища сприятливого для здоров'я та життя людини, вважається однією із найбільш актуальних проблем. Основи світогляду особистості закладаються у дошкільному дитинстві. Тому ознайомлення дітей з природою та виховання відповідального ставлення до неї саме в цьому віці має величезне значення, та є невід'ємною складовою освітнього процесу в закладах дошкільної освіти. Провідною діяльністю в дошкільному віці є гра. У ній дитина одночасно пізнає, розвиває почуття та емоційну сприйнятливність. Саме ігрова діяльність, є підґрунтям мислення, де зміцнюються розумові сили, конкретизуються знання, формуються чіткі уявлення про цілісність довкілля, його надзвичайне значення для життя людини, виховується любов до природи рідного краю. Для реалізації потенціалу ігрової діяльності для формування екологічної компетентності дітей старшого дошкільного віку необхідно реалізовувати певні організаційно-педагогічні умови, які недостатньо розкриті в теоретичному та практичному аспекті.

На значущості екологічної компетентності дошкільників наголошено в Базовому компоненті дошкільної освіти в Україні [3], у Законі України "Про дошкільну освіту" [76], Національній доктрині розвитку освіти [77], "Українському дошкіллі" [6], "Впевненому старті" [46], "Я у світі" [56], у яких чітко окреслені базові засади й визначені принципи екологічної освіти дошкільників.

У Концепції екологічної освіти України серед завдань дошкільного виховання визначено формування основ екологічної компетентності, морально-ціннісних орієнтацій особистості, що є необхідною передумовою розуміння сутності природи, переосмислення власної поведінки в межах гуманістичних ціннісних орієнтирів щодо природи [27].

Сутності екологічної компетентності, особливостям її формування присвячена ціла низка досліджень як вітчизняних, так і зарубіжних вчених. Формуванню екологічної компетентності дітей, їх екологічній освіті присвячено дослідження О. Колонькової [25], О. Максимової [35], В. Маршицької [39], Г. Пустовіта [72], С. Шмалей [73] та інших. У працях таких вчених, як О. Пруцакова [57], Л. Руденко [72] знаходимо визначення змісту, сутності, структури, поради щодо формування екологічної компетентності дітей у різні вікові періоди. Організаційно-педагогічні умови формування екологічної компетентності досліджували такі вчені як Н. Рижова [59], Т. Федорова [69] та інші. Ігрові форми роботи в ознайомленні дітей дошкільного віку з природою детально розглянуті в працях таких авторів, як О. Білан [5], Н. Лисенко [31], Ю. Олійник [44], З. Плохій [50] та багатьох інших.

В закладах дошкільної освіти активно реалізуються парціальні програми, що спрямовані на формування екологічної компетентності дітей дошкільного віку: "Предметне природознавство" [48], "Наш дім – природа" [60], "Юний еколог" [41] та інші. Вихователі ЗДО використовують різні форми, методи та засоби формування екологічної компетентності дітей дошкільного віку.

Виходячи з недостатньої розробленості проблеми як в теоретичному так і практичному аспектах, враховуючи її соціальну значущість, актуальність для впровадження в закладах дошкільної освіти, ми обрали тему нашого дослідження – "Формування екологічної компетентності в дітей старшого дошкільного віку засобами ігрової діяльності".

Об'єкт дослідження: процес формування екологічної компетентності дітей старшого дошкільного віку.

Предмет дослідження: організаційно-педагогічні умови формування екологічної компетентності дітей старшого дошкільного віку засобами ігрової діяльності.

Мета дослідження полягає в обґрунтуванні та апробації організаційно-педагогічних умов формування екологічної компетентності старших дошкільників засобами ігрової діяльності.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати теоретико-методичні засади формування екологічної компетентності дітей старшого дошкільного віку.
2. Обґрунтувати модель реалізації організаційно-педагогічних умов формування екологічної компетентності дітей старшого дошкільного віку засобами ігрової діяльності.
3. Визначити критерії, показники екологічної компетентності дітей старшого дошкільного віку та визначити рівень її сформованості.
4. Розробити та апробувати експериментальну авторську програму формування екологічної компетентності старших дошкільників засобами ігрової діяльності.
5. Надати рекомендації батькам щодо формування екологічної компетентності старших дошкільників.

Методи дослідження: *теоретичні* – аналіз і синтез, індукція та дедукція, порівняння, узагальнення, що дало змогу розкрити стан розробки проблеми дослідження, її актуальність, уточнити зміст, структуру та особливості формування екологічної компетентності дітей старшого дошкільного віку, моделювання – розроблено модель формування екологічної компетентності дітей старшого дошкільного віку засобами ігрової діяльності; *емпіричні* – вивчення педагогічного досвіду, педагогічний експеримент, спостереження, анкетування, бесіда для збору фактичного матеріалу, виявлення наявного стану та проблем у процесі формування екологічної компетентності дітей; *методи обробки та інтерпретації* експериментальних даних.

Наукова новизна і теоретичне значення дослідження: обґрунтовано модель реалізації організаційно-педагогічних умов формування екологічної компетентності дітей старшого дошкільного віку засобами ігрової діяльності;

уточнено сутність та зміст поняття "екологічна компетентність" та "екологічна компетентність" щодо дошкільника; проаналізовано особливості та конкретизовано специфіку формування екологічної компетентності дітей у старшому дошкільному віці; виявлено педагогічний потенціал ігрової діяльності як засобу формування екологічної компетентності дошкільників; узагальнено передовий педагогічний досвід використання засобів ігрової діяльності у формуванні екологічної компетентності дітей старшого дошкільного віку; визначено критерії, показники та дана якісна характеристика рівнів сформованості екологічної компетентності старших дошкільників.

Практичне значення дослідження: проведено діагностику та якісний аналіз рівнів сформованості екологічної компетентності дітей у старшому дошкільному віці, що дало змогу виявити проблеми в організації процесу формування екологічної компетентності старших дошкільників; експериментально перевірено ефективність створених організаційно-педагогічних умов для формування екологічної компетентності в дітей старшого дошкільного віку засобами ігрової діяльності; розроблено модель формування екологічної компетентності дітей старшого дошкільного віку засобами ігрової діяльності; надано рекомендації батькам щодо формування екологічної компетентності старших дошкільників; розроблено експериментальну авторську програму "Природа – мій друг", яка може бути використана студентами-практикантами та педагогами при організації виховного процесу в закладах дошкільної освіти.

Структура роботи зумовлена логікою дослідження та складається із вступу, двох розділів, висновків до кожного розділу та загальних висновків, списку використаних джерел, що нараховує 80 назв (з них іноземною мовою – 3) та додатків. Загальний обсяг становить 118 сторінок друкованого тексту, з них 87 сторінок основного тексту.

РОЗДІЛ 1. НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1.1. Сутність, зміст і структура екологічної компетентності старших дошкільників

Останніми роками у зв'язку із запровадженням нових освітніх стандартів, поняття компетентності набуває поширення у педагогіці. Сучасні вітчизняні та зарубіжні науковці тлумачать це поняття по різному.

Компетентність (від лат. *competens* (*competentis*) – належний, відповідний), за матеріалами словника іншомовних слів, означає авторитетність, поінформованість, обізнаність [63, с. 282].

Компетентність як властивість за значенням компетентний, тобто: 1) такий, що має достатні знання в якій-небудь галузі; який з чим-небудь добре обізнаний; тямущий; який ґрунтується на знанні; кваліфікований; 2) який має певні повноваження; повноправний, повновладний – вживається у тлумачному словнику української мови [38, с. 99].

За словами В. Подоляк "компетентність" належить до сфери умінь та якостей особистості й формується на основі опанування змісту програмного матеріалу, набуття певного життєвого досвіду у суспільстві [51].

У працях Г. Селевка знаходимо "під компетентністю розуміється інтегральна якість особистості, що виявляється в загальній здатності та готовності до діяльності, яка базується на знаннях і досвіді, здобутих у процесі навчання та соціалізації й орієнтованих на самостійну й успішну участь у діяльності" [61, с. 139].

О. Дубасенюк, Н. Сидорчук розуміють компетентність як складну інтегральну характеристику особистості, деталізуючи її через "здатність вирішувати проблеми й типові завдання, які виникають у реальних життєвих ситуація, у різних сферах діяльності на основі використання знань,

навчального та життєвого досвіду відповідно до засвоєної системи цінностей" [20, с. 78; 62, с. 80].

Англійський вчений Дж. Равен дає таке визначення компетентності – це специфічна здатність, необхідна для ефективного виконання конкретної дії у певній галузі, яка охоплює вузькоспеціальні знання, уміння, способи мислення, а також відповідальність за свої дії [58, с. 35].

Експерти програми "DeSeCo" (Definition and Selection of Competencies – Визначення та відбір компетентностей: теоретичні та концептуальні засади), що функціонує з 1997 року, пропонують тлумачити компетентності як здатності успішно задовольняти індивідуальні або соціальні потреби, здійснювати діяльність чи виконувати поставлені завдання. Кожна компетентність побудована на поєднанні взаємовідповідних пізнавальних ставлень та практичних навичок, цінностей, емоцій, поведінкових компонентів, знань та вмінь, усього того, що можна мобілізувати для активної дії [80, с. 8].

Компетентність як спроможність кваліфіковано здійснювати діяльність, виконувати завдання або роботу визначена у нормативних документах Міжнародного департаменту стандартів для навчання, досягнення та освіти (International Board of Standards for Training, Performance and Instruction (IBSTPI)). При цьому поняття компетентності передбачає наявність набору знань, навичок і ставлень, що дозволяють особистості ефективно діяти або виконувати певні функції, спрямовані на досягнення певних стандартів у професійній галузі [79, с. 144].

За європейськими стандартами, компетентнісний підхід передбачає спрямованість педагогічної діяльності на формування у дитини ключових й предметних компетентностей, яких вимагає сучасне життя. В результаті забезпечується сформованість загальної компетентності особистості, що виступає її інтегрованою характеристикою. Вона складається зі знань, умінь, ставлень, досвіду діяльності та поведінкової моделі особистості.

Згідно компетентнісного підходу, в результаті екологічної освіти дитина здобуває екологічну компетентність [36, с. 330]. Одним із найактуальніших завдань сучасної освіти та виховання в Україні є створення умов для формування екологічно компетентної особистості.

Екологічна компетентність – складова екологічної культури, усвідомлене володіння екологічними знаннями, способами прийняття рішень, моральними нормами, цінностями, необхідними для екологічно доцільної діяльності.

Екологічна компетентність акумулює екологічні цінності, мотивацію до еколого-доцільної діяльності, екологічну освіченість та власний досвід активної діяльності у різних ситуаціях для вирішення конкретних проблем [52, с. 48].

Дошкільний вік – ключовий етап у формуванні екологічного світогляду людини, який передбачає створення передумов гуманної взаємодії з природним довкіллям.

Екологічна компетентність – це система знань та вмінь, які дозволяють особистості розуміти екологічні проблеми та знаходити шляхи їх вирішення, вміння пропагувати та втілювати в життя екологічні знання та самому дотримуватись екологічних норм поведінки [30].

Старший дошкільний вік – сенситивний період, під час якого закладаються основи екологічної свідомості та культури, раціонального ставлення особистості до світу природи. Головною складовою екологічної культури є екологічна свідомість, формування засад якої дослідники визначають метою формування екологічної компетентності дітей дошкільного віку [32, с. 39].

У цей період життя починають формуватися нові психологічні механізми діяльності та поведінки, які забезпечують набуття дошкільником еколого-природничої компетентності: формується стійка структура мотивів, певна система цінностей, моральних норм і правил поведінки у довкіллі, виникають нові соціальні потреби; з'являються зачатки рефлексії, виникає осмислене

орієнтування у власних переживаннях, почуттях, з'являється здатність управляти своєю поведінкою [17, с. 115].

Сутність екологічної компетентності можна розглядати на основі таких наукових підходів як системний, компетентнісний, аксіологічний.

З позиції системного підходу екологічна компетентність – це система засобів та способів взаємодії дитини з навколишнім середовищем, яка включає в себе когнітивний, діяльнісний і особистісний компонент. Системний підхід дає можливість: проаналізувати екологічну компетентність як цілісну систему; розглянути її структуру; встановити взаємозв'язок екологічної компетентності як складової в ієрархії всіх компетентностей особистості.

З позиції компетентнісного підходу екологічна компетентність – це здатність дитини практично діяти та творчо застосовувати набуті екологічні знання, уміння, способи діяльності та власний досвід у різних життєвих екологічних ситуаціях. Компетентнісний підхід дає можливість: визначити критерії, показники та рівні сформованості екологічної компетентності; створити екологорозвивальне середовище для формування екологічної компетентності дитини; забезпечити досвід практичної діяльності дитини у природі; перетворення уявлень дитини про природу із зовнішнього знання на внутрішнє, особистісно значиме, що регулює природовідповідну доцільну поведінку.

З позиції аксіологічного підходу екологічна компетентність – це процес і результат формування цінностей, які необхідні для формування природодоцільної поведінки у дітей. Аксіологічний підхід дає можливість: розкрити сутність екологічних цінностей як педагогічної категорії; визначити перелік екологічних та особистих цінностей старших дошкільників, необхідних для формування екологічної компетентності; виховувати ціннісне ставлення до природи.

Проблема екологічної компетентності привертала та продовжує привертати увагу багатьох вчених. Саме різниця в поглядах на проблему екологічної компетентності педагогів різного часу та розбіжності у їх вченнях

стали причиною різного тлумачення сутності екологічної компетентності та появи різних визначень до терміну "екологічна компетентність".

Розглянемо найбільш широкоживані визначення екологічної компетентності у таблиці 1.1.

Таблиця 1. 1

Аналіз сутності поняття "екологічна компетентність"

1	2	3	4
№ п/п	Автор, джерело визначення	Зміст поняття	Ключові смислові одиниці
1.	Колонькова О. О. Формування екологічної компетентності старшокласників засобами дистанційної освіти. <i>Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді</i> : зб. наук. пр. Кам'янець-Подільський, 2007. Вип. 10. Т. 1. С. 379 – 387.	Як система знань, умінь та навичок у сфері екологічної діяльності, що відповідають внутрішній позиції та забезпечують кваліфіковане розв'язання екологічно небезпечних ситуацій, спостереження та контроль за дотриманням екологічних вимог у різних сферах життєдіяльності згідно з екологічним законодавством України [25, с. 379].	Система знань, умінь та навичок, розв'язання екологічно небезпечних ситуацій, дотримання екологічних вимог.
2.	Маршицька В. В. Сутнісні характеристики екологічної компетентності учнів початкової школи. <i>Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді</i> : зб. наук. пр. Київ, 2005. Кн. 2. Вип. 8. С. 20 – 24.	Здатність особистості до ситуативної діяльності в побуті та природному оточенні, коли набуті екологічні знання, навички, досвід і цінності актуалізуються в умінні приймати рішення і виконувати адекватні дії, усвідомлюючи їх наслідки для довкілля [39, с. 21].	Здатність особистості набувати екологічні знання, навички, досвід і цінності.
3	Пруцакова О. Л. Зміст екологічної освіти як чинник формування екологічної компетентності школярів. <i>Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді</i> : зб. наук. пр. Кам'янець-Подільський, 2007. Вип. 10. Т. 1. С. 362 – 370.	Вияв екологічної культури в полі відповідальності особистості [57, с. 365].	Вияв екологічної культури.

Продовження таблиці 1.1

1	2	3	4
4.	Формування екологічної компетентності школярів: наук.-метод. посібник / [Н. А. Пустовіт, О. Л. Пруцакова, Л. Д. Руденко, О. О. Колонькова]. К.: Педагогічна думка, 2008. 64 с.	Підготовленість і здатність людини до практичного вирішення екологічних завдань, наявності в неї ряду особистісних якостей у поєднанні з необхідним запасом знань і умінь ефективно доцільно діяти у проблемних ситуаціях, що виникають у різних сферах діяльності, та знаходити правильні шляхи їх вирішення (Л. Д. Руденко) [72, с. 15].	Здатність людини до вирішення екологічних завдань, доцільно діяти у проблемних ситуаціях.
5.	Шмалей С. В. Екологічна особистість: монографія. К.: Бібліотека офіційних документів, 1999. 232 с.	Інтегральний розвиток особистості, об'єднує нормативний, когнітивний, емоційно-мотиваційний і практичний компоненти та забезпечує здатність виокремлювати, розуміти, оцінювати сучасні екологічні процеси, спрямовані на забезпечення екологічної рівноваги та раціонального природокористування [73, с. 74].	Забезпечення екологічної рівноваги, раціональне природокористування.
6	Плохій З. П. Формуємо екологічну компетентність молодшого дошкільника : навч.-метод. посіб. до Базової програми розвитку дитини дошкільного віку "Я у Світі". К.: Світич, 2010. 144 с.	Складова екологічної культури, усвідомлене володіння екологічними знаннями, способами прийняття рішень, моральними нормами, цінностями, необхідними для екологічно доцільної діяльності [50, с. 116].	Екологічна культура, екологічні знання, екологічна доцільна діяльність.
7.	Беленька Г., Науменко Т., Половіна О. Дошкільнятам про світ природи : старший дошкільний вік: навч.-метод. посібник. К.: Генеза, 213. 112 с.	Категорія екологічної діяльності, пов'язана з екологічною свідомістю, екологічним мисленням та екологічними цінностями [4, с. 7].	Екологічна свідомість, екологічне мислення, екологічні цінності.
8.	Формування екологічної компетентності школярів: наук.-метод. посібник / Пустовіт Н. А., Пруцакова О. Л., Руденко Л. Д., Колонькова О. О. К.: Педагогічна думка, 2008. 64 с.	Головна мета і результат екологічної освіти дітей, здатність до оцінювання екологічних проблем [72, с. 8].	Екологічна освіта.

Закінчення таблиці 1.1

1	2	3	4
9.	<p>Гузь В. В. Дидактичні технології формування екологічної компетентності старшокласників у навчанні природничо-науковим дисциплінам. С. 52 – 56. URL: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/so_c_gum/znpkp_ped/2008_14/2_02_Huss.pdf (дата звернення: 15.08.2020).</p>	<p>Здатність "бачити", формулювати і вирішувати екологічну проблему у конкретній навчальній або практичній життєвій ситуації [75, с. 53].</p>	<p>Здатність формулювати і вирішувати екологічні проблеми.</p>
10.	<p>Коновальчук І. І. Теоретичні й технологічні аспекти формування екологічної компетентності молодших школярів. <i>Молодь і ринок</i> : щомісячний наук.-пед. журн. Дрогобич, 2016. № 15 (136). С. 20 – 24.</p>	<p>Це синтез особистісних якостей, творчих здібностей, знань, умінь та індивідуального досвіду, цілісність яких забезпечує здатність людини вмотивовано будувати свою життєдіяльність у гармонії з навколишнім середовищем, суспільними та особистісними потребами й цінностями, усвідомлюючи власну відповідальність за вплив своєї професійної і побутової діяльності на довкілля [26, с. 21].</p>	<p>Синтез особистісних якостей, творчих здібностей, знання, уміння та індивідуальний досвід, гармонія з навколишнім середовищем.</p>
11.	<p>Олійник Н. Ю. Формування екологічної компетентності студентів гідрометеорологічного технікуму у процесі навчання інформаційних технологій : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Харків, 2005. 20 с.</p>	<p>Інтегрований результат навчальної діяльності, який формується передусім завдяки опануванню змісту предметів екологічного спрямування і набуттям досвіду використання екологічних знань у процесі навчання предметів [44, с. 5].</p>	<p>Екологічні знання та досвід.</p>
12.	<p>Максимова О. О. Формування екологічної компетентності як складової готовності дитини до школи. <i>Педагогічна освіта: теорія і практика</i> : зб. наук. пр. Кам'янець-Подільський, 2018. Вип. 24 (1-2018). Ч. 1. С. 329 – 334.</p>	<p>Наявність природничих знань для усвідомлення власної причетності до природи, до проблем екології, мотивованість до природозбережувальних дій, уміння аналізувати наслідки впливу власних дій на оточуюче довкілля [36, с. 332].</p>	<p>Наявність природничих знань, мотивованість до природозбережувальних дій.</p>

Важливо проаналізувати найбільш вживані категорії для формування загального та найповнішого визначення терміну "екологічна компетентність". При аналізі змісту поняття "екологічна компетентність" виявлено, що часто

вживаними є такі смислові одиниці: "екологічні знання", "екологічні уміння", "екологічні навички", "екологічний досвід", "здатність вирішувати екологічні завдання".

Можемо зробити висновок, що автори, розкриваючи зміст поняття "екологічна компетентність", доповнюють його значення та розширюють зміст.

Узагальнюючи ключові смислові одиниці у трактуванні різних авторів сутності "екологічна компетентність", можна дати певне загальне визначення цього поняття.

Екологічна компетентність – це система екологічних знань, навичок, цінностей, здатність людини вирішувати екологічні проблеми, набувати екологічного досвіду та вмотивованість до природозбережувальних дій.

На основі вищесказаного, можемо дати визначення поняття *екологічна компетентність дошкільника* – здатність дитини, на основі засвоєних знань, умінь, навичок та індивідуального досвіду, вирішувати екологічні проблеми відповідно до своїх потреб і можливостей, з якими вона зустрічається в повсякденному житті.

У такому узагальненому трактуванні екологічної компетентності визначається основний критерій її сформованості в старших дошкільників та вказується на необхідність розуміння сутності та усвідомлення мотивів екологічної поведінки та їх реалізації у власній поведінці.

З'ясувавши сутність та зміст екологічної компетентності дітей старшого дошкільного віку, охарактеризуємо її структуру.

Структурними елементами екологічної компетентності особистості називаються переважно *когнітивні, мотиваційні, емоційно-вольові, ціннісні, поведінково-діяльнісні* компоненти.

Формування екологічної компетентності особистості – це складний та довготривалий процес. Ці компетентності дитина набуває у сімейному колі, закладі дошкільної освіти, повсякденному житті.

Розглянемо структурні компоненти екологічної компетентності (див. табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Характеристика структурних компонентів екологічної компетентності

Компонент	Зміст компонента
Когнітивний	<p>а) знання про тварин, їх особливості зовнішньої будови, живлення, пересування, поведінки, місце їхнього існування, облаштування житла, значення в природі та житті людей;</p> <p>б) знання про рослин, їх будову, уявлення про лікарські властивості рослин, про вплив погодних умов на стан рослин, про їстівні та отруйні гриби;</p> <p>в) знання про об'єкти та явища неживої природи.</p>
Мотиваційний	<p>а) прикладає домірні зусилля зі збереження, догляду та захисту природного довкілля;</p> <p>б) інтерес, бажання та посильні уміння щодо природоохоронних дій.</p>
Емоційно-вольовий	<p>а) організованість, дисциплінованість, наполегливість, самостійність, ініціативність;</p> <p>б) захоплення, радість, щастя, задоволення, здивування, гордість.</p>
Ціннісний	<p>а) еколого-моральні; б) еколого-естетичні;</p> <p>в) соціоприродні; г) екологогуманістичні цінності.</p>
Поведінково-діяльнісний	<p>а) дотримання правил доцільного природокористування, чистоти природного довкілля;</p> <p>б) заощадливе використання природних багатств, використання води, електричної та теплової енергії в побуті.</p>

Знання є обов'язковим компонентом процесу формування екологічної компетентності. Якщо нічого не знати про об'єкт, то ставлення до нього буде байдуже. Екологічні знання сприяють формуванню свідомого ставлення до довкілля, природи та закладають основи екологічної свідомості. Екологічна

освіченість, крім наявності екологічних знань, умінь та навичок, включає ще сформованість цінностей, установок, особистої поведінки, що забезпечують емоційно-ціннісне ставлення до природи та готовність дитини до природодоцільної діяльності. Екологічна компетентність має діяльнісний характер й передбачає здатність мобілізувати знання, ставлення дитини, готовність та здатність реалізовувати їх у конкретній екологічній ситуації [47, с. 67].

О. Стефанків та О. Максимов, спираючись на Концепцію екологічної освіти в Україні, на Державні стандарти дошкільної освіти, визначають наступні складові змісту екологічної освіти:

1. *Наукові знання щодо зв'язків у системі "людина – суспільство – природа"* (система світоглядних понять, уявлень, закономірностей, що є відображенням філософських, моральних, технічних і правових екологічних аспектів у їх розвитку на доступному рівні для дітей).

2. *Знання про доцільні способи діяльності людини у природному середовищі* (заборони та бажані, схвалювані дії).

3. *Досвід емоційно-ціннісного ставлення людини до природи*, що включає почуття, емоції, мотиваційні, ціннісні засади, переконання, на основі чого формується усвідомлення маленькою людиною свого місця у світі та готовність до практичної діяльності в екологічній сфері.

4. *Досвід практичної діяльності* (що включає в себе і творчі дії) дитини у природі [36, с. 332].

Отже, екологічна компетентність – невід'ємна частина життя кожної людини. Екологічна компетентність – це найбільша соціальна та моральна цінність у суспільстві. Екологічну компетентність вивчали педагоги, які теоретично обґрунтували свої погляди та дослідження з цієї проблеми. Екологічна компетентність дошкільника – здатність дитини, на основі засвоєних знань, умінь, навичок та індивідуального досвіду, вирішувати екологічні проблеми відповідно до своїх потреб і можливостей, з якими вона зустрічається в повсякденному житті.

Екологічна компетентність – система, яка складається з цілого комплексу емоційних, мотиваційних, знаннєво-репродуктивних особливостей і проявляється в активній діяльності особистості. Оволодіння дошкільниками екологічною компетентністю забезпечує сформованість важливої складової життєвої компетентності, що в подальші роки життя дозволить осмислено і з розумінням себе як частки природи підходити до взаємодії з нею та користування її ресурсами.

1.2. Ігрова діяльність як засіб формування екологічної компетентності в дітей старшого дошкільного віку

Кожен віковий період має свій провідний вид діяльності. Провідною діяльністю дітей дошкільного віку (від 3 до 6-7 років) є ігрова.

А. Макаренко зазначав, що гра – це могутній виховний засіб, активна форма пізнання живої та неживої природи [74].

К. Ушинський стверджував, що гра є могутнім виховним засобом, виробленим самим людством, тому в ньому відобразилася справжня потреба людської природи [68].

О. Усова у своїх працях вказує, що гра є великою знахідкою як навчальний засіб. З цього приводу вона зазначає, що "необхідно шукати можливості побудови таких ігор, у яких були б добре виражені елементи прямого навчання, важливо насичувати ігри новими знаннями" [67, с. 35].

П. Лесгафт стверджував що, дошкільний вік – це період імітації нових вражень та їх осмислення шляхом розумового подання. Старший дошкільник прагне до відображення й осмислення вражень від навколишнього середовища, задовольняє свої потреби в іграх, які за змістом є імітаційні, а за організацією – самостійні, без додаткової допомоги з боку дорослих [24].

У грі відтворюються норми людського життя та діяльності, підпорядкування яким забезпечує пізнання та засвоєння предметної й

соціальної дійсності, інтелектуальний, емоційний та моральний розвиток особистості [10].

Гра є засобом всебічного розвитку дитини, важливим методом виховання, а отже, саме в ній формуються моральні норми та правила поведінки в природі [8, с. 99].

Гра розглядається в дошкільному віці, як важливий засіб формування екологічної направленості особистості дитини.

Гра в екологічному вихованні забезпечує успіх ненав'язливістю оволодіння нормами та правилами поведінки серед природи, надає можливість корекції мотиваційної сфери, забезпечує ефективність пізнавальних процесів, створює умови для реалізації поведінкової діяльності [24, с. 5].

У грі дитина навчається долати труднощі, пізнає оточення, шукає вихід із того чи іншого становища [16, с. 18].

Ігри дарують дітям задоволення, підвищують емоційний тонус, сприяють усвідомленню дітьми важливості бережливого, дбайливого підходу до навколишнього світу, тобто формуванню в них еколого-доцільної поведінки. Потрібно використовувати можливості ігрових форм. Вихователь повинен пам'ятати про те, що гра повинна: впливати на розвиток емоційно-чуттєвої сфери, пробуджувати позитивні емоції та переживання; ігрова ситуація має забезпечувати розуміння взаємозалежностей, що наявні в природі, підкреслювати її самоцінність й універсальність; породжувати дбайливе ставлення до всього живого, прагнення надавати посильну допомогу дорослим в опікуванні природним середовищем і засуджувати негативні вчинки, які завдають шкоди довкіллю.

Структурні компоненти ігрової форми:

1. Ігрова модель (визначає рамки гри й є її вихідною базою, тобто в її основу покладено вид гри).
2. Спосіб організації навчання або правила організації гри та навчання (визначають тип гри).

3. Характер навчально-пізнавальної діяльності (визначає клас гри) [45, с. 243].

Ігрова форма – спосіб організації навчально-пізнавальної діяльності дошкільників на основі ігрової моделі.

Правильно організовані екологічні ігри дають змогу вихователю ЗДО домогтися як найповнішого самовираження вихованців, активізувати їхні дії, які узгоджуються зі загальноприйнятими нормами та правилами пізнання навколишньої природи, систематизувати та закріпити знання [21].

Для вирішення завдань ознайомлення дошкільників з природою у ЗДО використовують такі ігри: *дидактичні, рухливі, будівельно-конструктивні, творчі рольові та ігри нового типу.*

Найбільш уживаними та продуктивними в екологічному вихованні дітей є *дидактичні ігри*. Вони дають можливість аналізувати та діагностувати рівень вихованості й екологічної свідомості; мотиви поведінки вихованців у ігрових діях; допомагають систематизувати екологічні знання, закріпити уявлення про взаємозв'язки у живій й неживій природі; сформувати відповідальне ставлення до природи [33, с. 17].

Дидактичні ігри екологічного змісту задовольняють дитячу допитливість, заохочують до активного пізнання оточуючого світу, допомагають усвідомити зв'язки між предметами та явищами природи, сприяють поглибленню емоційних переживань дітей, розширюють їх уявлення про світ [35, с. 48].

Дидактична гра є системою впливів, що спрямована на формування у дитини потреби у знаннях, активного інтересу до того, що може стати їх основним джерелом, а також на формування більш досконалих пізнавальних навичок і вмінь (сенсорних, мнемічних, інтелектуальних тощо) [7, с. 234].

У всіх вікових групах використовують дидактичні ігри у навчанні та вихованні дітей, за необхідності актуалізувати їхній досвід, повторити, уточнити, закріпити набуті знання й уявлення про природні явища, працю та побут людини. Найчастіше їх проводять після спостережень, екскурсій й бесід.

Основними елементами структури дидактичної гри (які одночасно надають їй форми навчання та гри) є дидактичні та ігрові завдання, правила, ігрові дії, результат.

Класифікація дидактичних ігор за матеріалом:

1. *Ігри з предметами* (у таких іграх використовують дидактичні іграшки, реальні предмети, різноманітні природні матеріали; вони сприяють закріпленню знань про природу, формуванню та розвитку мислительних процесів (аналізу, синтезу, класифікації), виховують бережливе ставлення до природи).

2. *Настільно-друковані ігри* (вони передбачають дії не з предметами, а з їх зображеннями; діти уточнюють свої уявлення, систематизують знання про навколишній світ, розвивають розумові процеси та операції, просторові орієнтири, увагу).

3. *Словесні ігри* (вони є найскладнішими, оскільки змушують дітей оперувати уявленнями, мислити про речі, за якими на той час вони не діють, використовуючи набуті знання у нових ситуаціях і зв'язках) [54, с. 355].

Дидактичні ігри під час ознайомлення дошкільників з природою виконують три функції:

1. Закріплення знань про природу.
2. Діагностика наявних знань про природу.
3. Формування знань про природу.

Дидактичні ігри широко використовуються під час повсякденного життя та на заняттях. У старшому дошкільному віці дидактичні ігри найчастіше використовуються у поєднанні з іншими методами, наприклад спостереженням.

В ознайомленні з природою використовують такі види дидактичних ігор:

- 1) *з природним матеріалом;*
- 2) *з картинками* (настільно-друковані також);
- 3) *з іграшками;*
- 4) *словесні.*

Під час дидактичних ігор з природними матеріалами діти оперують з реальними природними об'єктами (овочами, фруктами, листками, квітками), внаслідок чого у дітей формуються реалістичні уявлення про об'єкти природи. Наприклад, у грі "Відгадай, з якого дерева цей листок" вихователь показує листок і просить підійти до того дерева, яке має такі самі листки.

У дидактичних іграх з картинками, навчальні завдання вирішуються за допомогою картинок (наприклад, гра "Що кому потрібно").

В роботі з дітьми дошкільного віку широко використовуються настільно-друковані ігри ("Свійські тварини", "Квіти", "Зоологічне лото" тощо). Переважну більшість з них побудовано на принципі лото. Дітям роздають великі картки, у ведучого – маленькі. Хто швидше закриє великі картки, той виграє. Перед дітьми ставиться завдання назвати тварин чи рослин, співвіднести її зі своєю карткою.

Досить широко використовуються словесні дидактичні ігри. Метою яких є закріплення знань про певні об'єкти природи; навчають дітей класифікувати, виділяти зв'язки в природі, доводити свою думку, узагальнювати ("Буває – не буває").

Для того, щоб дидактична гра досягла мети, необхідно правильно підібрати її відповідно до віку дітей. Ігрові завдання в іграх мають різні рівні складності. У старшому дошкільному віці ігрові завдання більш складні: описувати об'єкти природи, знаходити її за описом, складати ціле з частин, класифікувати, встановлювати причинні зв'язки ("Відгадай, яка квітка", "Відгадай, де росте", "Коли це буває", "Що я не так сказала", "Плутанина", "Вершки і корінці").

Методика проведення дидактичних ігор у старшій групі:

1. Коротка бесіда про об'єкти природи.
2. Пояснення правил, закріплення.
3. Хід гри у першому варіанті.
4. Пояснення другого варіанта гри, закріплення.
5. Хід гри у другому варіанті.

6. Підсумок гри – оцінка вихователем діяльності дітей у грі.

7. Участь дітей в аналізі й оцінці дій товаришів у грі.

Другий варіант гри проводиться з обов'язковим ускладненим завданням, щоб подолання труднощів приносило дітям задоволення. Наприклад, при проведенні дидактичної гри "Відгадай за описом" у першому варіанті діти описують зовнішні ознаки рослин. У другому варіанті треба не тільки описати рослин, але й розповісти, чим вона важлива для людини, як її використовують.

Будівельно-конструктивні ігри з природним матеріалом (водою, піском, льодом, глиною, листям, плодами, снігом тощо) – це одні з найулюбленіших ігор дітей. Вони мають сезонний характер. Цінність їх у тому, що в процесі ігор діти знайомляться з властивостями природних матеріалів (способами конструктивного вирішення під час використання цих матеріалів). У процесі виконання гри у дітей старших дошкільників розвивається уява, вміння зосереджуватися, доводити розпочату справу до кінця, співвідносити свої дії з діями інших, домагатися узгодження [15, с. 18].

Для ігор з піском і водою потрібно створити відповідні умови. Для дітей старшого дошкільного віку потрібний дворик для піску. Для реалізації задумів дітей слід використовувати більше різноманітного підсобного матеріалу: невеликі дощечки різних розмірів, які діти використовують для перекриття поверхів, лінолеум, мозаїку, маленькі прапорці для прикрашення будови, вирізані з картону чи фанери деревця.

Старшим дошкільникам пропонують більш складні технічні іграшки: бульдозер, різні вантажні машини, підйомний кран. Доцільно збагачувати задуми дітей шляхом розглядання картинок. При цьому важливе місце у керівництві повинні посідати такі прийоми, як порада вихователя, планування з дітьми послідовності виконання будови, показ прийомів.

Для ігор з водою у старшій групі доцільно зробити струмок. Він починається з маленького зацементованого басейну та може проходити з тильної сторони тіньових навісів у вигляді неглибокого цементованого жолоба. Для ігор з водою діти старшого дошкільного віку за допомогою вихователя

виготовляють човники з паперу, кори, яєчної шкаралупи тощо, прикрашаючи їх. Цікаво зробити примітивну греблю, показати дітям, як діє водяний млин. У другу половину дня теплу воду зі струмка доцільно використати для поливання рослин.

Узимку на ділянці організуються ігри з снігом, льодом. Старші дошкільники будують фортеці, фігурки звірів тощо. Вихователь показує дітям прийоми: скачування, вирізування цеглин та інші. Для забав з льодом заливаються невеликі різнокольорові льодові доріжки.

Восени слід заохотити дітей до ігор з природними матеріалами, як: солома, листя, плоди тощо. Використовуючи показ, вихователь навчас конструювати із соломи ляльку, бичка та інше. З жолудів, каштанів можна зробити безліч фігурок звірів, ляльок [74, С. 191 – 193].

Рухливі ігри в ознайомленні з природою розглядаються як засіб закріплення уявлень дітей про голоси, поведки, способи пересування тварин. Багато рухливих ігор ("Пташки і кіт", "Гуси-Гуси", "Ведмідь і бджоли", "Совушка – сова", "Зайці та вовк" та інші), вимагають наявності відповідних уявлень у дітей про спосіб життя, пристосування, характер рухів, голосів тощо. Важливо сформувати їх під час спостережень, перегляду телепередач, мультфільмів, домагатися, щоб під час ігор діти правильно їх передавали у рухах, голосах [74, с. 198].

Творчі рольові ігри під час ознайомлення дошкільників з природою використовуються як засіб закріплення знань дітей про природу. Для їх успішного проведення слід збагачувати дітей враженнями, надавати допомогу у розгортанні сюжету. Наприклад, після екскурсії в зоопарк доцільно показати дітям мультфільм "Звірина лікарня", прочитати цікаві оповідання. Можна запропонувати дітям будівельні матеріали, з яких можна побудувати загоны для звірів, різноманітні іграшки-тварини, ліки, і гра почне розгортатися. Вихователь повинен допомагати дітям, сприяти їх творчості, ініціативі, формуванню дружних взаємин [74, с. 193].

Пізнавально-виховний ефект гри досягається при дотриманні методики, де організація, розподіл ролей і підготовка до гри зберігають її неповторну чарівність, дитячу безпосередність, а також забезпечують знання про об'єкти гри, наближення її до реальної ситуації. Ігри в лісових жителів, мандрівників дають можливість кожній дитині прийти до вибору взірця поведінки, найближчого до її інтересів, почуттів та переконань [29].

В наш час для формування екологічної компетентності потрібні *ігри нового типу* – кросворди, ребуси, головоломки, чайнворди (ботанічного й зоологічного змісту), що моделювали б творчість дітей та забезпечували умови для вдосконалення їх інтелекту. Такі ігри сприяють розвитку слухового й зорового аналізаторів; активному логічному мисленню дітей, умінню шукати залежності й закономірності як приховані, так і очевидні, що наявні в природі; класифікувати й систематизувати об'єкти живої та неживої природи; комбінувати й моделювати їх, прогнозуючи кінцевий результат (наприклад, "Мешканці річок", "Екологічний ланцюжок", "Що в них спільного?", "Коли це буває?", "Склади сузір'я", "Пригоди маленької Зірочки", "Хто де живе?", "Хто літає, стрибає, плаває?", "Подорож лісовою стежкою", "Збери лікарські рослини рідного краю", "Людина і природа", "Хто є хто?" та інші). Названі ігри мають глибоку пізнавально-виховну основу.

Ігри нового типу різні, проте об'єднані однією назвою й метою, тому що виходять зі спільної ідеї – неподільної єдності живої природи, незалежно від конкретних умов її існування.

Ігри нового типу можна об'єднати на засадах спільних й властивих лише їм особливостей:

- кожна гра є комплексом завдань, які дитина виконує за допомогою різних картинок, в основі яких – принцип парності;
- завдання подаються в різній формі (у вигляді моделі, малюнка, письмової інструкції);
- завдання розташовуються в порядку їх ускладнення: назва, зовнішній вигляд, умови існування, засоби й способи живлення (для рослин – потреба в

екологічних факторах), граматичні завдання зі звуковим аналізом слова-назви, математичні завдання на лічбу голосних і приголосних звуків, складів;

- завдання містять вправи різної складності (від готових зразків-відповідей до варіантів повної самостійності в пошуках відповідей, посильних старшому дошкільному віку);

- пошук відповідей постає перед ними не в абстрактній формі, а у вигляді малюнка чи написаного слова-назви;

- більшість ігор не вичерпується одним варіантом відповіді, а припускає їх широку різноманітність у межах головних понять, якими оволодівають діти;

- ігри-ребуси дають змогу кожній дитині самостійно шукати способи виконання завдань відповідно до можливостей, постійно вдосконалюючи їх [5, с. 45].

Ігри-ребуси необхідно розв'язувати так:

- якщо в ребусі зображено коми і вони стоять перед малюнком, то необхідно відкидати відповідну кількість перших букв, якщо після малюнка, то необхідно відкинути останні букви;

- якщо потрібно замінити одну літеру іншою, то першу закреслюють, а читають іншу;

- якщо літери намальовані одна в одній, то потрібно читати, додаючи "в".

Особливий інтерес становлять кросворди, головоломки і чайнворди. "Кросворд" (слово має англійське походження) – гра, що полягає в розгадуванні слів. Під час розв'язання кросвордів можна дізнатися, наприклад, які тварини є дикими, а які – свійськими, які тварини живляться лише рослинами тощо.

У ЗДО застосовують головоломки – цікаві вправи, для виконання яких потрібні кмітливість та відповідні знання. Потрібно вписати в клітинки назви, наприклад поширених овочевих рослин, використавши малюнки.

"Чайнворд" (слово англійського походження) в перекладі означає – "ланцюг слів". Відгадуючи чайнворд, діти послідовно заповнюють порожні клітинки буквами відгаданого слова так, щоб кінцева буква попереднього слова була першою в наступному.

Оскільки не всі дошкільники вміють писати, то вони не вписують слова, а складають їх з літер розрізної абетки або літер для магнітної дошки. Грати в такі ігри можна як індивідуально, так і з групою дітей.

Правильно організовані екологічні ігри дають змогу вихователю ЗДО домогтися як найповнішого самовираження вихованців, активізувати їхні дії, які узгоджуються із загально прийнятими нормами та правилами пізнання навколишньої природи, систематизувати й закріпити знання [1, с. 63].

Щоб використання ігрової діяльності мало успіх, потрібно дотримуватися умов: гра має бути доступною для дітей, має базуватися на вільній творчості та самостійній діяльності вихованців у природі; обов'язковим елементом гри має бути її емоційність, адже вона має дарувати задоволення, пробуджувати почуття, естетичні переживання від спостереження за красою природи.

Розглянувши, які ігри використовують у ЗДО для вирішення завдань ознайомлення дошкільників з природою, ми можемо виділити педагогічні можливості засобів ігрової діяльності в формуванні екологічної компетентності старших дошкільників (див. таблицю 1.3).

Таблиця 1.3

Педагогічні можливості засобів ігрової діяльності в формуванні екологічної компетентності дітей старшого дошкільного віку

Сфера впливу	Потенціал засобів ігрової діяльності
--------------	--------------------------------------

Когнітивна	Розвиток пізнавальних здібностей; отримання нових знань, їх узагальнення і закріплення; уточнюють, закріплюють, розширюють наявні у них уявлення про предмети і явища природи, рослин, тварин; засвоюють суспільно вироблені засоби і способи розумової діяльності; розвиток пам'яті, уваги, спостережливості; розвиток мовлення: поповнюється і активізується словник, розвивається зв'язне мовлення; розвиток комунікативних якостей.
Емоційно-ціннісна	Вироблення еколого доцільної поведінки; збагачення чуттєвого досвіду, викликають певне емоційне ставлення до природи; відбувається пізнання взаємин між об'єктами живої та неживої природи; формування вміння розв'язувати проблемні ситуації; формується чуйне ставлення до колективу, об'єктів живої природи; вчиться бути справедливою, співчувати, допомагати в біді; вчиться бути самостійною, відповідальною.
Поведінкова	Дають можливість дітям оперувати самими предметами природи, порівнювати їх, відзначати зміну окремих зовнішніх ознак; вироблення екологічного досвіду; формування практичних вмінь і навичок догляду за об'єктами живої природи; розвиток вміння природодоцільно діяти в різних життєвих ситуаціях; досвід поведінки в природі; вироблення навичок взаємодії з природою.

Отже, ігрова діяльність є однією із засобів формування екологічної компетентності в дошкільників. Діти під час гри здобувають екологічні знання, навички та набувають екологічного досвіду. Ігри допомагають дітям закріпити та сформувати знання й уявлення про природу; виховують бережливе ставлення до природи; набувають досвіду поведінки в природі; формують практичні вміння та навички догляду за об'єктами живої природи; розвивають мислинні процеси.

1.3. Наукове обґрунтування моделі формування екологічної компетентності в дітей старшого дошкільного віку засобами ігрової діяльності

Формування екологічної компетентності є надзвичайно важливим у сучасному світі. Для того, щоб воно було ефективним й правильним, вихователям потрібно знати закономірності та принципи, на яких воно базується, структуру та умови, за яких у дітей найкраще сформується екологічна компетентність.

У тлумачному словнику української мови зазначається, що умова – це "необхідна обставина, яка робить можливим здійснення, створення, утворення чого-небудь або сприяє чомусь" [43, с. 632].

У філософських словниках "умова" тлумачиться як те, від чого залежить дещо інше (зумовлене), що робить можливим наявність речі, стану, процесу або як обстановка чи середовище, у якому відбувається або стає можливим наявність стану (процесу) [70; 71].

З погляду педагогіки, термін "умова" визначається як сукупність перемінних природних, соціальних та внутрішніх факторів, що впливають на фізичний, психічний, моральний розвиток людини, її поведінку, виховання, навчання, формування особистості. "Педагогічні умови" ж визначаються як обставини, від яких залежить та відбувається цілісний продуктивний педагогічний процес, що опосередковується активністю особистості [53, с. 286].

Педагогічні умови – це особливості організації навчально-виховного процесу, що детермінують результати виховання, освіти та розвитку особистості [78, с. 81].

Організаційно-педагогічні умови визначають необхідні чинники, дотримання яких забезпечує реалізацію мети формування екологічної компетентності.

Цілісний процес реалізації організаційно-педагогічних умов формування екологічної компетентності в старших дошкільників нами представлений на моделі (див. рис. 1.1).

У Базовому компоненті дошкільної освіти зазначається про необхідність виховання емоційно-ціннісного та відповідального екологічного ставлення до природного довкілля, навчання природодоцільній поведінці, дотримання правил природокористування.

Серед базових завдань формування екологічної компетентності дітей старшого дошкільного віку виокремлюють:

1. Забезпечити усвідомлення дітьми своєї приналежності до природи і взаємоналежності людського існування з природою, усвідомлення взаємозв'язку між рослинами і тваринами, їх необхідністю для людини.

2. Сформувати розуміння користі й потреби будь-якого живого об'єкта (людина, тварина, рослина).

3. Виховувати дієве бережливе ставлення до природи (допомога птахам взимку, догляд за квітами і тваринами у живому куточку, прибирання ділянки, підгодовування тварин), що здійснюється в рамках виховання моральних цінностей.

4. Виховання почуття прекрасного, відчуття захвату від краси природи, емоційного відгуку на різні природні явища (сніг, дощ, туман, роса, іній, тощо) [35, с. 46].

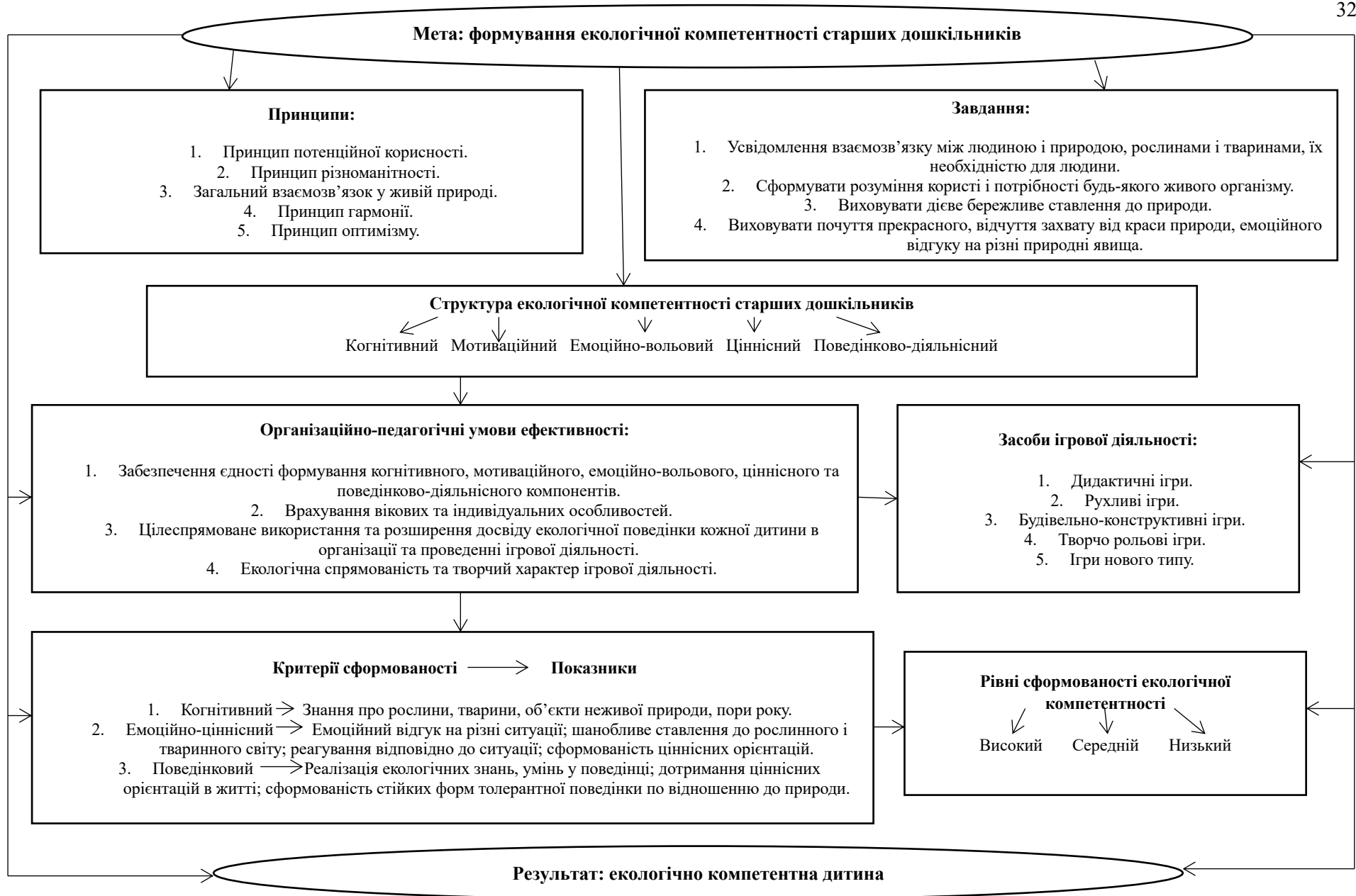

Рис. 1.1 Модель формування екологічної компетентності в старших дошкільників засобами ігрової діяльності

Показниками екологічної компетентності дітей старшого дошкільного віку є:

- засвоєння норм і правил екологічно обґрунтованої взаємодії з навколишнім світом;
- наявністю потреби в екологічних знаннях, вмінням їх практично використовувати;
- потребою в спілкуванні з представниками тваринного і рослинного світів, співпереживанням їм; дбайливим ставленням до навколишнього;
- проявом естетичних почуттів, вмінням та потребою бачити і розуміти прекрасне у природі і виражати це у творчій діяльності;
- ініціативністю у вирішенні екологічних проблем найближчого оточення [27, с. 112].

Працюючи з дітьми з даного напрямку, необхідно дотримуватись принципів виховання, щоб отримати якісний результат. Але процес роботи з дітьми слід будувати, спираючись і на екологічні принципи, зокрема:

- загальний взаємозв'язок у живій природі (за допомогою ланцюгів живлення чи іншими способами все живе пов'язане і взаємообумовлене, складає певну систему, втрата одного елемента з якої може мати непередбачувані наслідки; при цьому слід пам'ятати, що далеко не всі зв'язки є очевидними і помітними для людського ока, досить часто вони приховані);
- принцип потенційної корисності (на перший погляд некорисна, або навіть і шкідлива істота може мати питому вагу в майбутньому; адже невідомо, які зміни на нашій планеті можуть відбутися; тому слід обережати кожен вид рослин та тварин, не допускати їх зникнення);
- принцип різноманітності (жива природа має бути різноманітною для її повноцінного, стійкого і довговічного існування) [35, с. 47].

В. Вербицький звертає увагу на важливість систематичності використання екологічно спрямованого матеріалу. Відомості, що

опрацьовуються, мають бути не уривчасті й розрізнені, а впорядковані в певну, логічно побудовану, завершену систему [9].

У системі роботи вихователя ЗДО для формування екологічної компетентності, використовують такі засоби ігрової діяльності: дидактичні, будівельно-конструктивні, рухливі, творчо рольові ігри та ігри нового типу (головоломки, ребуси, кросворди, чайнворди).

Ігрова діяльність дошкільників покликана розвивати ініціативу, самостійність, організованість, наполегливість, дисциплінованість; виховувати активних організаторів екологічної роботи як у закладі дошкільної освіти, так і в повсякденному житті.

Формування екологічно компетентної дитини засобами ігрової діяльності передбачає не лише засвоєння знань, умінь, навичок, а й набуття досвіду практичної діяльності дитини у природі.

Формування екологічної компетентності дітей старшого дошкільного віку буде ефективним, якщо ми у процесі ігрової діяльності забезпечимо єдність формування когнітивного, емоційно-ціннісного та поведінкового компонентів екологічної компетентності старших дошкільників; ігрова діяльність матиме екологічну спрямованість та творчий характер; будемо цілеспрямовано використовувати та розширювати досвід екологічної поведінки кожної дитини в організації та проведенні ігрової діяльності.

Необхідною умовою формування екологічної компетентності старших дошкільників є врахування вихователями вікових та індивідуальних особливостей. Адже будь-який вплив на особистість, як стверджує Г. Сорока, здійснюється через її індивідуальні особливості, темперамент, здібності, інтереси, своєрідність характеру, нахили, що дозволяє вибирати найбільш ефективні шляхи взаємодії особистості з навколишнім світом.

Знання вихователем фізіологічних, психологічних та індивідуальних особливостей кожного дошкільника, сприяє визначенню конкретних виховних завдань, вдалій побудові організації різноманітної діяльності, де б дитина могла виявити свої можливості, здібності, творчий потенціал, набути почуття

власної гідності та значущості, самовизначитися та самореалізуватися [64, с.122].

Наступною умовою формування екологічної компетентності дошкільників є педагогічна компетентність вихователя, тобто його підготовка, наявність знань та вмінь, які є необхідними для ефективної реалізації певного виховного процесу.

Важливу роль у виховному процесі виконує вихователь, який спрямовує свої дії на активне осмислення дошкільниками етичних знань у відповідних поведінкових ситуаціях, на усвідомлення ними своєї соціальної сутності, на практичне закріплення духовно-моральних надбань у повсякденному житті. Перед вихователем постає завдання не тільки знайти ефективні форми організації виховного процесу, а й залучити до нього батьків на правах учасників спільної діяльності. Таким чином, важливою умовою формування екологічної компетентності є повна взаємодія дітей, вихователів та батьків.

Отже, процес формування екологічної компетентності старших дошкільників буде ефективним за таких організаційно-педагогічних умов: дотримання завдань та принципів формування екологічної компетентності; наповнення виховного процесу засобами ігрової діяльності; забезпечення єдності формування когнітивного, емоційно-ціннісного та поведінкового компонентів екологічної компетентності старших дошкільників під час ігрової діяльності; екологічна спрямованість та творчий характер ігрової діяльності; цілеспрямоване використання та розширення досвіду екологічної поведінки кожної дитини в організації та проведенні ігрової діяльності; врахування вікових та індивідуальних особливостей розвитку особистості дошкільника; психолого-педагогічна та фахова підготовка вихователя; активна взаємодія вихователів та батьків у використанні засобів ігрової діяльності у формуванні екологічної компетентності старших дошкільників.

Висновки до розділу 1

Узагальнюючи ключові смислові одиниці у трактуванні різних авторів сутності екологічної компетентності, ми даємо такі визначення:

- екологічна компетентність – це система екологічних знань, навичок, цінностей, здатність людини вирішувати екологічні проблеми, набувати екологічного досвіду та вмотивованість до природозбережувальних дій;

- екологічна компетентність дошкільника – це здатність дитини, на основі засвоєних знань, умінь, навичок та індивідуального досвіду, вирішувати екологічні проблеми відповідно до своїх потреб і можливостей, з якими вона зустрічається в повсякденному житті.

Базовими завданнями формування екологічної компетентності дітей старшого дошкільного віку є: усвідомлення взаємозв'язку між людиною та природою, рослинами та тваринами, їх необхідністю для людини; формувати розуміння користі та потреби будь-якого живого організму; виховувати дієве бережливе ставлення до природи; виховувати почуття прекрасного, відчуття захвату від краси природи, емоційного відгуку на різні природні явища.

Процес формування екологічної компетентності – це цілеспрямований та систематичний процес формування переконань, які визначають розуміння сутності та спрямованості мотивів екологічних вчинків, здатність реалізовувати екологічні права та обов'язки, формування любові до природи. Цей процес має свою структуру, яка складається з 5 компонентів: когнітивного, ціннісного, мотиваційного, емоційно-вольового, поведінково-діяльнісного (Таблиця 1.2).

Старший дошкільний вік – найкращий період для формування екологічної компетентності. Але без спеціально організованого виховного впливу на дітей процес формування екологічної компетентності не матиме високих результатів. Одним із засобів формування екологічної компетентності є ігрова діяльність.

Для вирішення завдань ознайомлення дошкільників з природою у ЗДО використовують ігри: дидактичні, рухливі, будівельно-конструктивні, творчі рольові та ігри нового типу (кресворди, ребуси, головоломки, чайнворди).

Ігрова діяльність допомагає дітям систематизувати екологічні знання, усвідомити та закріпити уявлення про взаємозв'язки у живій і неживій природі, формує відповідальне ставлення до природи, розширює уявлення про світ, задовольняє дитячу допитливість, заохочує до активного пізнання оточуючого світу, сприяє поглибленню емоційних переживань дітей.

Нами було створено модель формування екологічної компетентності дітей старшого дошкільного віку (Рис. 1.1). Модель відображає функціональну взаємодію: мети, завдань, принципів, структури, організаційно-педагогічних умов, засобів ігрової діяльності, критеріїв та показників, рівнів сформованості та результату формування екологічної компетентності старших дошкільників.

Процес формування екологічної компетентності старших дошкільників буде ефективним за таких організаційно-педагогічних умов: дотримання завдань та принципів формування екологічної компетентності; наповнення виховного процесу засобами ігрової діяльності; забезпечення єдності формування когнітивного, емоційно-ціннісного та поведінкового компонентів екологічної компетентності старших дошкільників під час ігрової діяльності; екологічна спрямованість та творчий характер ігрової діяльності; цілеспрямоване використання та розширення досвіду екологічної поведінки кожної дитини в організації та проведенні ігрової діяльності; врахування вікових та індивідуальних особливостей розвитку особистості дошкільника; психолого-педагогічна та фахова підготовка вихователя; активна взаємодія вихователів та батьків у використанні засобів ігрової діяльності у формуванні екологічної компетентності старших дошкільників.

РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА РОБОТА З ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

2.1. Критерії та показники діагностики рівня сформованості екологічної компетентності в дітей старшого дошкільного віку та її результати

У цьому параграфі здійснюється опис ходу та результату діагностики, метою якої є визначення рівня сформованості екологічної компетентності у старших дошкільників.

Завдання констатувального експерименту:

1. Виявити рівень знань старших дошкільників про тваринний і рослинний світ, об'єкти неживої природи, пори року.
2. Виявити емоційно-ціннісне відношення старших дошкільників до об'єктів природи.
3. Виявити у старших дошкільників практичні навички бережливого ставлення до об'єктів природи.

Складовими критеріїв є показники, які відображають їх зміст. Вони відображають знання, розуміння, активність дитини у ставленні до природи. На основі аналізу сутності змісту та вікових особливостей екологічної компетентності можна виділити наступні критерії і показники рівня (див. таблицю 2.1).

Таблиця 2.1

Критерії та показники рівнів сформованості екологічної компетентності в дітей старшого дошкільного віку

Критерії та показники компетентності	Рівні сформованості екологічної компетентності		
	Високий	Середній	Низький
1	2	3	4
Когнітивний: 1) знання про рослинний світ;	Глибокі та повні знання про рослинний і тваринний світ,	Достатня обізнаність з рослинним і тваринним світом, об'єктами	Поверхневі обмежені знання про рослинний і тваринний світ,

Закінчення таблиці 2.1

1	2	3	4
<p>2) знання про тваринний світ;</p> <p>3) знання про об'єкти неживої природи;</p> <p>4) знання про пори року.</p>	<p>об'єкти неживої природи та пори року; завдання виконують правильно, на запитання відповідають впевнено, обґрунтовують свою відповідь.</p>	<p>неживої природи та порами року; при виконанні завдань роблять 2-3 помилки; відповідають не на всі поставлені запитання, не завжди можуть аргументувати свою відповідь.</p>	<p>об'єкти неживої природи та пори року; завдання виконують неправильно, роблять багато помилок; не можуть відповісти на поставлені запитання.</p>
<p>Емоційно-ціннісний:</p> <p>1) емоційний відгук на різні ситуації;</p> <p>2) шанобливе ставлення до рослинного і тваринного світу;</p> <p>3) реагування відповідно до ситуації;</p> <p>4) сформованість ціннісних орієнтацій.</p>	<p>Проявляють інтерес і емоційно виражають своє відношення до об'єктів природи; знають, як потрібно доглядати за домашніми улюбленцями та мешканцями куточка природи, рослинами; без вагань вирішують врятувати жука.</p>	<p>Вибірково проявляють інтерес до об'єктів природи; частково знають, як потрібно доглядати за домашніми улюбленцями та мешканцями куточка природи, рослинами; з ваганнями вирішують врятувати жучка.</p>	<p>Ситуативний інтерес або не проявляють його зовсім до об'єктів природи; не мають уявлення, як потрібно доглядати за домашніми улюбленцями та мешканцями куточка природи, рослинами; вирішують не врятувати жучка.</p>
<p>Поведінковий:</p> <p>1) реалізація екологічних знань, умінь у поведінці;</p> <p>2) дотримання ціннісних орієнтацій в житті;</p> <p>3) сформованість стійких форм толерантної поведінки по відношенню до природи.</p>	<p>Сформовані навички бережливого ставлення до об'єктів природи; самостійно бачать необхідність доглядати за рослинами та тваринами, якісно його виконують; отримують задоволення від допомоги тваринам і рослинам.</p>	<p>Недостатньо сформовані навички бережливого ставлення до об'єктів природи; не усвідомлюють необхідність догляду за тваринами та рослинами – захоплені процесом, а не якісним результатом.</p>	<p>Не сформовані навички бережливого ставлення до природи (не виконали завдання).</p>

Ми виділили три рівні сформованості екологічної компетентності у старших дошкільників: низький, середній та високий. Рівні задають, на відміну від якісного аналізу сформованості критеріїв, певний ступінь їх прояву.

До високого рівня ми віднесли дітей, які мають глибокі та повні знання про рослинний і тваринний світ, об'єкти неживої природи та пори року;

завдання виконують правильно, на запитання відповідають впевнено, обґрунтовують свою відповідь; проявляють інтерес і емоційно виражають своє відношення до об'єктів природи; знають, як потрібно доглядати за домашніми улюбленцями та мешканцями куточка природи, рослинами; без вагань вирішують врятувати жучка; сформовані навички бережливого ставлення до об'єктів природи; самостійно бачать необхідність доглядати за рослинами та тваринами, якісно його виконують; отримують задоволення від допомоги тваринам і рослинам.

До середнього рівня ми віднесли дітей, які мають достатню обізнаність з рослинним і тваринним світом, об'єктами неживої природи та порами року; при виконанні завдань роблять 2-3 помилки; відповідають не на всі поставлені запитання, не завжди можуть аргументувати свою відповідь; вибірково проявляють інтерес до об'єктів природи; частково знають, як потрібно доглядати за домашніми улюбленцями та мешканцями куточка природи, рослинами; з ваганнями вирішують врятувати жучка; недостатньо сформовані навички бережливого ставлення до об'єктів природи; не усвідомлюють необхідність догляду за тваринами та рослинами – захоплені процесом, а не якісним результатом.

До низького рівня ми віднесли дітей, які мають поверхневі обмежені знання про рослинний і тваринний світ, об'єкти неживої природи та пори року; завдання виконують неправильно, роблять багато помилок; не можуть відповісти на поставлені запитання; ситуативний інтерес або не проявляють його зовсім до об'єктів природи; не мають уявлення, як потрібно доглядати за домашніми улюбленцями та мешканцями куточка природи, рослинами; вирішують не рятувати жучка; не сформовані навички бережливого ставлення до природи.

Визначені критерії і показники рівня сформованості екологічної компетентності є основою для подальшої розробки методики діагностики рівня сформованості екологічної компетентності у старших дошкільників.

Констатувальний етап експерименту, дозволив нам зробити початкову діагностику аналізу екологічної позиції як системної категорії та визначити рівень сформованості системоутворюючих компонентів.

Під час констатувального етапу експерименту для визначення рівня сформованості екологічної компетентності у старших дошкільників ми використовували бесіду, проблемну ситуацію та спеціально створені ситуації.

Діагностика визначення рівня сформованості екологічної компетентності проводилась у старшій групі НВК №9 Заставнівського району Чернівецької області. Експериментальна група складалася з 10 дітей старшого дошкільного віку. Діагностика проводилась індивідуально з кожною дитиною.

З метою виявлення рівня сформованості екологічної компетентності у старших дошкільників за когнітивним критерієм ми використали бесіду.

Для виявлення рівня сформованості екологічної компетентності у старших дошкільників за когнітивним критерієм, ми використовували такі завдання:

Завдання 1

Мета: виявити рівень знань старших дошкільників про тваринний світ.

Обладнання: зображення ферми, савани, пустелі, лісу, півночі, моря, болота; фігурки представників тваринного світу: миша, собака, індик, олень, тигр, слон, пінгвін, півень, жираф, лев, бегемот, білка, вовк, ведмідь, дельфін, краб, їжак, акула, кенгуру, білий ведмідь, корова, морська зірка, коза, жаба, свиня, верблюду, лисиця, бобер.

Методика проведення: дитині пропонується розмістити звірів по їх домівках. Після того як дитина справилася із завданням, їй пропонують вибрати фігурку будь-якої тварини та відповісти на запитання:

- 1) Як називається тварина ?
- 2) Де вона мешкає ?
- 3) Що ти можеш розказати про неї ?
- 4) Як ти відносишся до неї ?

Завдання 2

Мета: виявити рівень знань старших дошкільників про рослинний світ.

Обладнання: зображення рослин: алое, ромашка, кактус, фіалка, герань.

Методика проведення: називають дитині п'ять назв рослин, просять показати їх та відповісти на запитання:

- 1) Які умови необхідні для життя, росту і розвитку рослин ?
- 2) Як правильно доглядати за кімнатними рослинами ?
- 3) Для чого людям потрібні кімнатні рослини ?
- 4) Подобаються тобі кімнатні рослини ? Чому ?

Завдання 3

Мета: виявити рівень знань старших дошкільників про об'єкти неживої природи.

Обладнання: три коробочки (з камінням, з водою та з піском).

Методика проведення: дитині пропонують назвати об'єкти неживої природи та відповісти на запитання:

- 1) Які властивості піску ти знаєш ?
- 2) Для чого люди використовують пісок ?
- 3) Які властивості камінців ти знаєш ?
- 4) Для чого люди використовують каміння ?
- 5) Які властивості води ти знаєш ?
- 6) Для чого люди використовують воду ?

Завдання 4

Мета: виявити рівень знань старших дошкільників про пори року.

Обладнання: зображення пір року: зима, весна, літо, осінь.

Методика проведення: перед дитиною викладаються зображення пір року та просять назвати їх та відповісти на запитання:

1) Яка твоя улюблена пора року ?

2) Назви пори року, яка йде після твоєї улюбленої ?

Пропонують дитині зіграти в гру "Коли це буває ?"

- Світить яскраво сонечко, діти купаються в річці.
- З дерев опадає листя, птахи відлітають в теплі краї.
- Дерева покриті снігом, діти катаються на санчатах.
- На деревах розпускаються листочки, розцвітають підсніжники.

Критерії оцінки:

Мають глибокі і повні знання про рослинний і тваринний світ, об'єкти неживої природи та пори року; завдання виконують правильно, на запитання відповідають впевнено, обґрунтовують свою відповідь – 3 б.

Мають достатню обізнаність з рослинним і тваринним світом, об'єктами неживої природи та порами року; при виконанні завдань роблять 2-3 помилки; відповідають не на всі поставлені запитання, не завжди можуть аргументувати свою відповідь – 2 б.

Мають поверхневі обмежені знання про рослинний і тваринний світ, об'єкти неживої природи та пори року; завдання виконують неправильно, роблять багато помилок; не можуть відповісти на поставлені запитання – 1б.

Бали по результатам діагностичних завдань фіксувалися, далі вираховувався загальний бал, по якій виявлявся рівень сформованості екологічної компетентності старших дошкільників за когнітивним критерієм.

Високий рівень – 12 б.

Середній рівень – 8 – 11 б.

Низький рівень – 4 – 7 б.

Отримані результати ми занесли в таблицю 2.2.

Таблиця 2.2

Результати виявлення рівня сформованості екологічної компетентності у старших дошкільників за когнітивним критерієм

(констатувальний етап експеримент)

№ п\п	Список Дітей	Знання					Рівні (Н – низький, С – середній, В – високий)
		Рослинний світ	Тваринний світ	Об'єкти неживої природи	Пори року	Загальний бал	
1.	Каріна	26.	36.	16.	36.	96.	С
2.	Марта	36.	36.	36.	36.	12 б.	В
3.	Михайло	26.	26.	26.	36.	96.	С
4.	Єгор	16.	26.	16.	26.	66.	Н
5.	Олександр	16.	16.	16.	16.	46.	Н
6.	Вікторія	26.	26.	26.	36.	96.	С
7.	Марія	26.	26.	16.	26.	76.	Н
8.	Вова	26.	36.	36.	26.	106.	С
9.	Ярослав	16.	16.	26.	26.	66.	Н
10.	Валерія	26.	36.	26.	36.	106.	С

Марта правильно виконала завдання; без труднощів розділила представників тваринного світу; самостійно назвала рослини; самостійно назвала умови, які необхідні для життя, росту та розвитку кімнатних рослин; правильно назвала пори року та їх характерні особливості; самостійно розповіла для чого люди використовують об'єкти неживої природи.

Каріна без труднощів розділила і назвала представників тваринного світу; плуталася в назвах рослин; після навідних запитань назвала умови, які

необхідні для життя, росту та розвитку кімнатних рослин; правильно назвала об'єкти неживої природи; після додаткових запитань, змогла навести приклади їх використання; правильно назвала пори року та їх характерні особливості.

Михайло та Вікторія з допомогою навідних питань розділили та назвали представників тваринного світу та умови, які необхідні для життя, росту та розвитку рослин; назвали об'єкти неживої природи, але без навідних запитань не змогли навести приклади їх використання; правильно назвали пори року та їх характерні особливості.

Вова та Валерія без труднощів розподілили та назвали представників тваринного світу; правильно назвали рослини; з допомогою навідних запитань назвали умови, які необхідні їм для життя, росту та розвитку. Вова правильно назвав пори року, але плувався в їх характерних ознаках; правильно назвав та навів приклади використання об'єктів неживої природи. Валерія правильно назвала пори року та їх характерні особливості; правильно назвала об'єкти неживої природи, але тільки з допомогою навідних запитань змогла навести приклади їх використання.

Єгор, Олександр, Ярослав, Марія допускали помилки при розподілі представників тваринного світу; не могли самостійно назвати рослини та умови для їх життя, росту та розвитку; правильно називали об'єкти неживої природи, але не могли навести жодного прикладу їх використання; називали пори року правильно, плуналися в їх послідовності; допускали помилки при називанні їх характерних ознак.

Після аналізу й узагальнення результатів виявлено наступний розподіл дітей за рівнями сформованості у них екологічної компетентності за когнітивним критерієм: високий – 10%, середній – 50%, низький – 40% (Рис. 2.1).

Рис. 2.1 Рівень сформованості екологічної компетентності старших дошкільників за когнітивним критерієм (констатувальний етап експерименту)

З метою виявлення рівня сформованості екологічної компетентності у старших дошкільників за емоційно-ціннісним критерієм нами була використана бесіда та проблемна ситуація.

I. Дітям було запропоновано відповісти на запитання:

1) Як ти допомагаєш дорослим доглядати за домашніми улюбленцями (якщо вони є) ? Якщо у дитини немає домашніх улюбленців, то запитують: "Якби в тебе був кіт або пес, як би ти за ними доглядав ?"

2) Як ти допомагаєш дорослим доглядати за мешканцями куточка природи в садочку ?

3) Що ти з дорослими можеш зробити, щоб на ділянці дитячого садочку росли квіти ?

4) Як ти можеш допомогти зимуючим птахам ?

II. Дітям була запропонована проблемна ситуація:

"Уяви собі, що мама дала тобі гроші на морозиво та попередила, що магазин ось-ось зачиниться, поспіши. Ти ідеш дорогою та бачиш гарного великого жука, який впав у ямку з водою і не може звідти вилізти. Якщо ти

зупинишся, щоб допомогти йому, то не встигнеш купити морозиво, а підеш – жук загине. Як ти вчиниш: підеш по морозиво чи допоможеш жуку ?"

Отримані результати ми занесли в таблицю 2.3.

Таблиця 2.3

Результати виявлення рівня сформованості екологічної компетентності у старших дошкільників за емоційно-ціннісним критерієм (констатувальний етап експеримент)

Список дітей	I. Відношення (за відповідями бесіди)	II. Проблемна ситуація
Каріна	С	+
Марта	В	+
Михайло	С	+
Єгор	Н	-
Олександр	Н	-
Вікторія	С	+
Марія	С	+

Володимир	С	+
Ярослав	Н	-
Валерія	С	+

Марта знає як потрібно доглядати за домашніми улюбленцями та мешканцями куточка природи, рослинами; проявляє інтерес і емоційно виражає своє відношення до об'єктів природи; без вагань вирішила врятувати жучка.

Каріна, Михайло, Вікторія, Марія, Вова та Валерія частково знають як потрібно доглядати за домашніми улюбленцями та мешканцями куточка природи, рослинами; вибірково проявляють інтерес до об'єктів природи; з ваганнями вирішують врятувати жучка.

Єгор, Олександр, та Ярослав ситуативно проявляють інтерес до об'єктів природи; не знають як потрібно доглядати за домашніми улюбленцями та мешканцями куточка природи, рослинами; вирішили не рятувати жучка.

Після аналізу й узагальнення результатів виявлено наступний розподіл дітей за рівнями сформованості екологічної компетентності за емоційно-ціннісним критерієм: високий – 10%, середній – 60 %, низький – 30% (Рис. 2.2).

Рис. 2.2 Рівень сформованості екологічної компетентності в дітей старшого дошкільного віку за емоційно-ціннісним критерієм (констатувальний етап експерименту)

До високого рівня ми віднесли дітей, які проявляють інтерес і емоційно виражають своє відношення до об'єктів природи; знають, як потрібно доглядати за домашніми улюбленцями та мешканцями куточка природи, рослинами; без вагань вирішують врятувати жука.

До середнього рівня ми віднесли дітей, які вибірково проявляють інтерес до об'єктів природи; частково знають, як потрібно доглядати за домашніми

улюбленцями та мешканцями куточка природи, рослинами; з ваганнями вирішують врятувати жучка.

До низького рівня ми віднесли дітей, які мають ситуативний інтерес або не проявляють його зовсім до об'єктів природи; не мають уявлення, як потрібно доглядати за домашніми улюбленцями та мешканцями куточка природи, рослинами; вирішують не рятувати жучка.

З метою виявлення рівня сформованості екологічної компетентності за поведінковим критерієм ми використали спостереження за дітьми. Ми створили спеціальні ситуації, щоб виявити у дітей практичні навички дбайливого ставлення до об'єктів природи: тварин у куточку природи на короткий час залишили без їжі, забруднили воду не шкідливими добавками, поставили в живий куточок горщик з квіткою з сухою землею. Кожній дитині індивідуально пропонували подоглядати за мешканцями куточка природи.

Результати спостереження ми відобразили в таблиці 2.4.

Таблиця 2.4

Результати спостереження (констатувальний експеримент)

Список дітей	Спеціально створені ситуації		
	Полили квітку	Замінили воду	Погодували тварин
Каріна	+	-	+
Марта	+	+	+
Михайло	-	-	-
Єгор	-	-	-
Олександр	-	-	-
Вікторія	+	-	+
Марія	+	-	+

Володимир	-	-	-
Ярослав	-	-	-
Валерія	+	-	-

Марта впоралася зі всіма завданнями самостійно (полила квітку, замінила воду, погодувала тварин); отримує задоволення від допомоги тваринам і рослинам.

Каріна, Валерія, Вікторія, Марія частково виконали завдання; були захоплені процесом, а не якісним результатом.

Єгор, Олександр, Володимир, Ярослав та Михайло не виконали завдання.

У результаті аналізу виявлено такий розподіл між рівнями сформованості екологічної компетентності старших дошкільників за поведінковим критерієм: високий – 10%, середній – 40%, низький – 50% (Рис. 2.3).

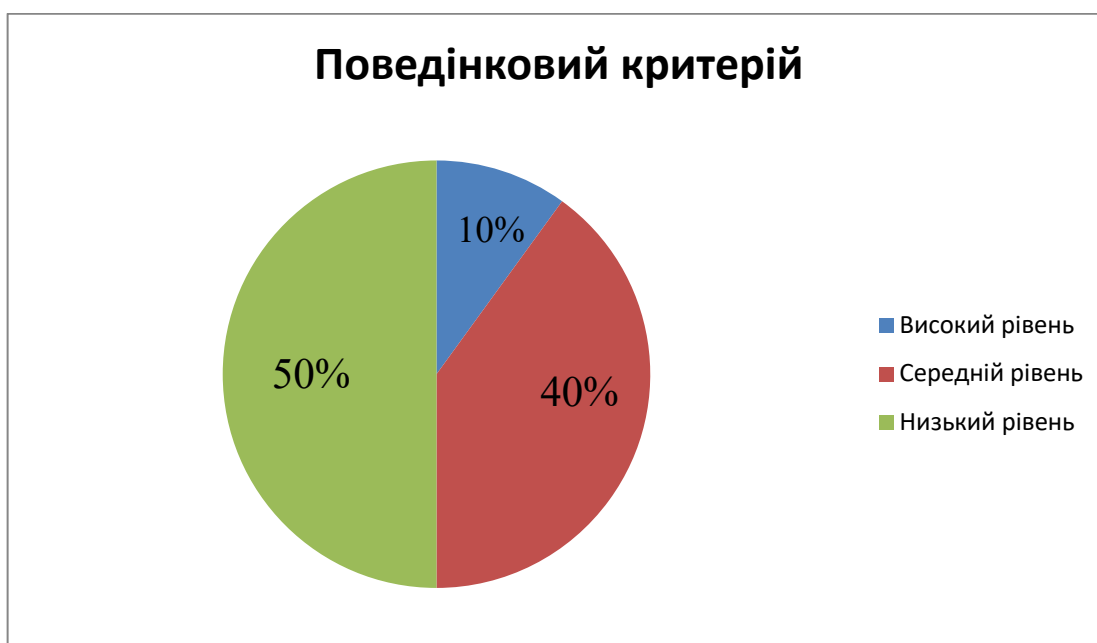

Рис. 2.3 Рівень сформованості екологічної компетентності в дітей старшого дошкільного віку за поведінковим критерієм

(констатувальний етап експерименту)

До високого рівня ми віднесли дітей, в яких сформовані навички бережливого ставлення до об'єктів природи (полили квітку, замінили воду, погодували тварин); самостійно бачать необхідність доглядати за рослинами та тваринами, якісно його виконують; отримують задоволення від допомоги тваринам і рослинам.

До середнього рівня ми віднесли дітей, в яких недостатньо сформовані навички бережливого ставлення до об'єктів природи (частково виконали завдання); не усвідомлюють необхідність догляду за тваринами та рослинами – захоплені процесом, а не якісним результатом.

До низького рівня ми віднесли дітей, в яких не сформовані навички бережливого ставлення до природи (не виконали завдання).

Отже, на констатувальному етапі нашого експерименту ми отримали такі результати діагностики рівня сформованості екологічної компетентності у старших дошкільників:

Таблиця 2.5

Результати діагностики рівня сформованості екологічної компетентності в старших дошкільників (констатувальний етап експерименту)

Критерії	Рівні		
	Низький	Середній	Високий
Когнітивний	40%	50%	10%
Емоційно-ціннісний	30%	60%	10%
Поведінковий	50%	40%	10%
В цілому	40%	50%	10%

Результати діагностики рівня сформованості екологічної компетентності в старших дошкільників в цілому (констатувальний етап експерименту) ми відобразили в діаграмі (Рис. 2.4).

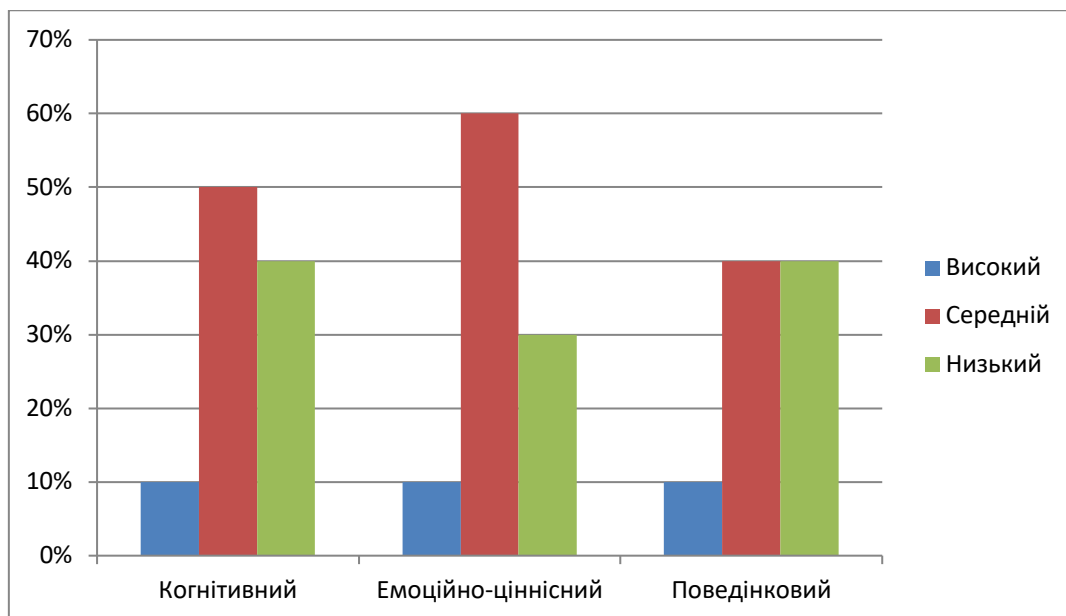

Рис. 2.4 Результати діагностики рівня сформованості екологічної компетентності в старших дошкільників в цілому (констатувальний етап експерименту)

Отже, аналіз результатів свідчить про недостатній рівень сформованості екологічної компетентності в старших дошкільників. До високого рівня відноситься 10 % дітей, до середнього – 50% та до низького – 40%. Такий стан вказує на необхідність створення авторської програми по формуванню екологічної компетентності старших дошкільників.

2.2. Експериментальна авторська програма формування екологічної компетентності в дітей старшого дошкільного віку "Природа – мій друг"

Аналіз наукових досліджень, досвід використання засобів ігрової діяльності та результати діагностики рівня сформованості екологічної компетентності старших дошкільників дозволили нам розробити авторську експериментальну програму "Природа – мій друг". Програма була створена із

врахуванням результатів діагностики та спрямована на реалізацію в гіпотезі педагогічних умов.

"Природа – мій друг" – експериментальна програма, діяльність якої спрямована на реалізацію визначених в гіпотезі умов та перевірку їх ефективності у формуванні екологічної компетентності в старших дошкільників. Реалізація програми має інтегрований підхід з включенням різних видів діяльності (ігрова, навчальна, самостійна, під час прогулянок).

Мета програми "Природа – мій друг" – формування у дітей екологічної компетентності за допомогою засобів ігрової діяльності.

Завдання програми "Природа – мій друг":

- Сформувати у дітей знання про тваринний і рослинний світ, об'єкти неживої природи та пори року.
- Сформувати стійке почуття любові до природи.
- Сформувати у старших дошкільників практичні навички бережливого ставлення до об'єктів природи.
- Зацікавити і включити старших дошкільників у ігрову діяльність.

Використані методи: ігри.

Експериментальна програма "Природа – мій друг" проводилася протягом 4 тижнів (06.07.2020 – 31.07.2020).

Під час першого тижня (06.07.2020 – 10.07.2020) використовувалися ігри, спрямовані на формування знань про тваринний і рослинний світ.

Нами було використано такі ігри:

Гра "Квіти"

Мета: називати і розрізняти квіти; виховувати любов до квітів і вміння милуватися їх красою.

Матеріал: картинки із зображенням квітів (фіалка, алое, герань, бегонія, цикламен, лілія, хлорофітум, каланхое).

Хід гри

Вихователь розкладає на столі картинки квітів (фіалка, алое, герань, бегонія, цикламен, лілія, хлорофітум, каланхое). Кожна дитина обирає собі

одну квітку. За жеребкуванням вибрана квітка, наприклад фіалка, починає гру. Вона називає будь-яку квітку, наприклад, алое. Алое біжить, а фіалка наздоганяє його. Коли алое загрожує небезпека бути впійманим, він називає іншу квітку, що бере участь у грі. Тікає названа квітка. Спіймана квітка змінює назву і знову включається в гру. Перемагає той, хто жодного разу не був спійманий.

Гра "Вгадай рослину"

Мета: закріпити уявлення старших дошкільників про кімнатні рослини (фіалка, алое, герань, бегонія, цикламен, лілія, хлорофітум, каланхое); розвивати вміння описувати рослину і впізнавати її; вчити бачити прекрасне в природі; виховувати гуманне відношення до рослин.

Матеріал: кімнатні рослини (фіалка, алое, герань, бегонія, цикламен, лілія, хлорофітум, каланхое).

Хід гри

Рослини розставлені по групі. Вихователь по черзі викликає дитину і дає завдання: "Вибери одну кімнатну рослину, яка в нас є в групі, і опиши її так, щоб інші могли здогадатися". Вихователь допомагає описувати рослину за допомогою навідних запитань: "Чи є стебло ? гілочки ? Які вони (в'ються, звисають, прямі, тонкі, товсті) ? Яка форма листків ? Яка поверхня листків (гладкі, негладкі) ? Якого кольору ? Чи є квіти ?". Діти відгадують рослини.

Гра "Магічний потяг"

Мета: називати і розрізняти тварин, їх місце проживання; виховувати гуманні почуття до тварин.

Матеріал: магічний потяг з вагончиками, фігурки тварин.

Хід гри

На столі стоїть потяг з вагончиками: 1 вагон із зображенням ферми, 2 – савани, 3 – пустелі, 4 – лісу, 5 – півночі, 6 – моря, 7 – болота. Біля потяга лежать фігурки представників тваринного світу: миша, собака, індик, олень, тигр, слон, пінгвін, півень, жираф, лев, бегемот, білка, вовк, ведмідь, дельфін, краб, їжак, акула, кенгуру, білий ведмідь, корова, морська зірка, коза, жаба, свиня,

верблюду, лисицю, бобра. Вихователь пояснює дітям, що фігурки – це пасажирів. Дає завдання: "Розсадіть пасажирів так, щоб вони потрапили у той вагончик, який направляється туди, де вони мешкають".

Гра "Хто де живе"

Мета: розвивати уявлення старших дошкільників про місця проживання тварин.

Матеріал: коробка з картинками тварин.

Хід гри

У спортивній залі позначені картинками місця: ліс, саванна, болото, ферма, море, пустеля та північ. Вихователь тримає коробку, в якій знаходяться картинки тварин: миша, собака, індик, олень, тигр, слон, пінгвін, півень, жираф, лев, бегемот, білка, вовк, ведмідь, дельфін, краб, їжак, акула, кенгуру, білий ведмідь, корова, морська зірка, коза, жаба, свиня, верблюд, лисиця, бобер. Кожній дитині потрібно підбігти взяти картинку з коробки, назвати її, імітувати її звук та зайняти свій будинок.

Головоломка "Квіти"

Мета: закріпити уявлення старших дошкільників про кімнатні рослини (фіалка, алое, герань, бегонія, лілія); розвивати вміння впізнавати її; вчити бачити прекрасне в природі; виховувати гуманне відношення до рослин.

Методика проведення: дітям роздаються листочки із зображенням квітів та букви; їм потрібно за допомогою букв по клітинкам, викласти правильну назву рослини (див. додаток Б).

Ребуси

Мета: закріпити знання дітей про умови, які необхідні для життя, росту та розвитку кімнатних рослин.

Методика проведення: вихователь пропонує дітям розшифрувати ребуси, щоб дізнатися про умови, які необхідні для життя, росту та розвитку кімнатних рослин (див. додаток В).

Під час другого тижня (13.07.2020 – 17.07.2020) ми використовували ігри, спрямовані на формування знань про об'єкти неживої природи та пори року.

Нами було використано такі ігри:

Гра "Коли це буває"

Мета: уточнювати та поглиблювати знання старших дошкільників про пори року.

Матеріал: вірші, проза про пори року.

Хід гри

Вихователь читає вірші чи короткий текст у прозі про пори року, а діти відгадують.

Ускладнення: вихователь називає пори року, а діти по черзі відповідають, що буває в цей час, що роблять люди.

Якщо хтось не справляється вихователь допомагає навідними запитаннями.

Гра "Чарівне коло"

Мета: уточнювати та поглиблювати знання старших дошкільників про пори року.

Матеріал: картонний круг, розділений на чотири сектори; прищіпки; загадки та навідні запитання про пори року.

Хід гри

На столі лежить картонний круг, розділений на чотири сектори, кожен з яких символізує певний час року та прищіпки, того кольору що і коло. Вихователь загадує загадки або ставить навідні запитання, дитина, яка знає відповідь, чіпляє прищіпку на відповідний сектор.

Гра "Зоопарк"

Мета: формування в старших дошкільників уявлень про об'єкти неживої природи (пісок, воду, каміння).

Матеріал: вода, пісок, каміння, палички, шишки, прапорці, листочки, фігурки тварин.

Хід гри

Вихователь приносить набір тварин і пропонує побудувати для них зоопарк, щоб вони не розбіглися.

Гра "Що це таке ? "

Мета: уточнити уявлення старших дошкільників про об'єкти неживої природи.

Матеріал: пісок, каміння, вода.

Хід гри

Вихователь демонструє дітям пісок (воду, каміння), дає можливість доторкнутися, пощупати. Пропонує дітям відповісти на запитання:

- 1) Що це ?
- 2) Яке це ? (легке, важке, маленьке, сухе, вологе)
- 3) Якого кольору ?
- 4) Що з чим можна робити ?
- 5) Для чого і де його використовують ?

Кросворд "Пори року"

Мета: уточнювати та поглиблювати знання старших дошкільників про пори року.

Методика проведення: вихователь зображує кросворд на великому аркуші, зачитує дітям запитання, діти відповідають і разом з дітьми викладають, за допомогою букв, правильну відповідь (див. додаток Г).

Під час третього тижня (20.07.2020 – 24.07.2020) ми використовували ігри, спрямовані на формування бережливого ставлення до природи.

Нами було використано такі ігри:

Гра "Добро і зло"

Мета: уточнити уявлення старших дошкільників про роль природи в житті людини; звернути увагу на те, що добрі вчинки людей приносять користь природі, а погані – приносять шкоду.

Матеріал: картинки із зображенням дій людей по відношенню до об'єктів природи (діти саджають дерева, поливають квіти, ламають гілки на

деревах, зривають квітки, роблять годівницю, руйнують пташині гнізда, стріляють з рогаток у пташок); карточки білого і чорного кольору.

Хід гри

Вихователь показує картинку. Діти повинні оцінити вчинки, які зображені: якщо поганий – чорна карточка, якщо добрий – біла карточка. Потім діти обґрунтовують, чому оцінили вчинок саме так.

Гра "Що було б, якби..."

Мета: виховувати у старших дошкільників гуманне відношення до природи; розвивати естетичні почуття, уміння бачити і відчувати красу природи, захоплюватися нею, бажання берегти її.

Матеріал: запитання, які відображають відношення дітей до природи.

Хід гри

Вихователь ставить дітям запитання про відношення до природи:

- 1) Що було б, якби всі діти почали рвати листочки на деревах, ламати гілки ?
- 2) Що було б, якби діти берегли дерева, квіти ?
- 3) Що було б, якби ви вигнали з дому всіх домашніх улюбленців ?
- 4) Що було б, якби ви годували домашніх улюбленців, піклувалися за ними ?
- 5) Що було б, якби діти руйнували пташині гнізда ?
- 6) Що було б, якби ви допомагали пташкам, підгодовували їх зимою ?

Ускладнення: діти самі вигадують запитання на тему "Що було б, якби...?".

Гра "Можна або не можна"

Мета: виховувати у старших дошкільників гуманне відношення до природи; бажання берегти її.

Матеріал: запитання, які відображають відношення дітей до природи.

Методика проведення: вихователь кидає по черзі кожній дитині м'яч та задає питання; дитина, якій кинули м'яч повинна відповісти на запитання або можна, або не можна:

- Ламати гілки дерев, кущів ?
- Милуватися красою природи ?
- Здирати кору дерев ?
- Виготовляти і вішати годівниці ?
- Рубати ялинки ?
- Знищувати гнізда птахів ?
- Стріляти з рогатки по птахам ?
- Підгодовувати тварин ?
- Знати і вивчати рідний край ?
- Струшувати сніг з дерев в саду ?

Під час четвертого тижня (27.07.2020 – 31.07.2020) ми використовували ігри, спрямовані на формування навичок бережливого ставлення до природи.

Нами було використано такі ігри:

Гра "Швидка допомога"

Мета: формування у старших дошкільників навичок бережливого ставлення до рослин; закріплювати різні способи догляду за рослинами.

Матеріал: лійка, пульверизатор, ганчірки, палиці, ножиці, кісточки, які відповідають способам догляду: полив, оприскування, миття (кісточки, ганчірки в залежності від форми листочків), підпушування і обрізання сухих листків; 5-8 не дуже доглянутих рослин.

Попередня робота: бесіда "Догляд за рослинами".

Ігрові ролі: лікарі (діти, які відповідають за миття рослин; за обрізання сухих листків; за підпушування ґрунту; за оприскування).

Хід гри

Вихователь задає сюжет: "Діти, погляньте, щось наші квіти стали сумними. Можливо, вони захворіли ?". вихователь пропонує дітям побути в ролі лікарів, "поставити діагноз" (виявити, якого догляду потребує рослина) та назначити їй "лікування" (показати як правильно поливати, оприскувати і т. д.).

Гра "Чого не вистачає тваринам"

Мета: визвати у дітей старшого дошкільного віку інтерес до тварин; формувати навички догляду за мешканцями куточка природи.

Матеріал: картинка із зображенням тварин куточка природи (клітка з папугою, тераріум з черепахою, клітка з хом'яком); картинки із зображенням різних умов для тварин (чистий пісок, брудний пісок, баночки з чистою і мутною водою, кормушка з зерном, листям, травою); ширма.

Хід гри

Діти сидять за столом. У вихователя на столі знаходиться картина з зображенням клітки з папугою, тераріума з черепахою, клітка з хом'яком. Вихователь за ширмою змінює будь-які умови для птаха, тварини. Наприклад, в спеціальний карман на картинці з кліткою з птахом виставляє картинку чистого піску, чистої води, але забирається кормушка із зерном. Діти повинні уважно оглянути клітку і виявити, чого зараз не вистачає птахові. Або, наприклад, замість баночки з чистою водою вставляється картинка з баночкою мутної води. Діти повинні виявити, що потрібно налити чистої води, бо птахи не люблять брудну.

База дослідження: старша група Лазарівського НВК села Лазарівки Брусилівського району Житомирської області (10 дітей).

Програму розроблено спільно з вихователем старшої групи та успішно було реалізовано протягом чотирьох тижнів липня 2020 року.

На заключному етапі проводилась діагностика рівня сформованості екологічної компетентності у дітей за когнітивним, емоційно-ціннісним і поведінковим критерієм.

З метою виявлення рівня сформованості екологічної компетентності у старших дошкільників за когнітивним критерієм проводилася бесіда (див. додаток Д).

Отримані результати ми занесли в таблицю 2.6.

Таблиця 2.6

**Результати виявлення рівня сформованості екологічної
компетентності у старших дошкільників за когнітивним критерієм
(формувальний етап експеримент)**

№ п\п	Список Дітей	Знання					Рівні (Н – низький, С – середній, В – високий)
		Рослинний світ	Тваринний світ	Об'єкти неживої природи	Пори року	Загальний бал	
1	2	3	4	5	6	7	8
1.	Каріна	36.	36.	36.	36.	126.	В
2.	Марта	36.	36.	36.	36.	126.	В
3.	Михайло	26.	36.	26.	36.	106.	С
4.	Єгор	26.	26.	26.	26.	86.	С
5.	Олександр	16.	26.	16.	26.	66.	Н
6.	Вікторія	26.	36.	26.	36.	106.	С

Закінчення таблиці 2.6

1	2	3	4	5	6	7	8
7.	Марія	26.	26.	26.	36.	96.	С
8.	Вова	26.	36.	36.	36.	116.	С

9.	Ярослав	2б.	2б.	2б.	3б.	9б.	С
10.	Валерія	3б.	3б.	3б.	3б.	12б.	В

Каріна, Марта та Валерія правильно виконали завдання; правильно назвали та розподілили представників тваринного світу; правильно назвали рослини та умови, які необхідні для їх життя, росту та розвитку; правильно назвали пори року та їх характерні особливості; правильно назвали об'єкти неживої природи та навели приклади їх використання.

Вова на всі запитання відповів правильно; мав незначні помилки при розподілі представників тваринного світу.

Михайло та Вікторія правильно назвали та розподілили представників тваринного світу; правильно назвали рослини та з допомогою навідних запитань назвали умови, які необхідні їм для життя, росту та розвитку; правильно назвали пори року та їх характерні особливості; правильно назвали об'єкти неживої природи та з допомогою навідних запитань навели приклади їх використання.

Марія та Ярослав мали незначні помилки при розподілі представників тваринного світу; правильно назвали рослини; з допомогою навідних запитань змогли назвати умови, які необхідні їм для життя, росту та розвитку; правильно назвали об'єкти неживої природи, тільки з допомогою навідних запитань навели приклади їх використання; пори року назвали правильно та знали їх характерні особливості.

Єгор відповідав на всі запитання вірно, але тільки з допомогою навідних запитань.

Олександр мав труднощі при розподілі представників тваринного світу; з допомогою навідних запитань навів приклади використання об'єктів неживої природи; назвав пори року правильно, але плутався в їх характерних ознаках.

У результаті аналізу виявлено такий розподіл дітей за рівнями сформованості екологічної компетентності в старших дошкільників за

когнітивним критерієм: низький – 10%, середній – 60% та високий – 30% (Рис. 2.5).

Рис. 2.5. Рівень сформованості екологічної компетентності старших дошкільників за когнітивним критерієм (формувальний етап експерименту)

Результат діагностики свідчить про зростання високого рівня сформованості екологічної компетентності за когнітивним критерієм на 20%, середнього рівня – на 10% та зменшення кількості дошкільників із низьким рівнем компетентності на 30%. Діти були детальніше ознайомлені з рослинним і тваринним світом, об'єктами неживої природи та порами року.

З метою виявлення рівня сформованості екологічної компетентності у старших дошкільників за емоційно-ціннісним критерієм проводилася бесіда і проблемна ситуація (див. додаток Е).

Отримані результати ми занесли в таблицю 2.7.

Таблиця 2.7

Результати виявлення рівня сформованості екологічної компетентності у старших дошкільників за емоційно-ціннісним критерієм (формувальний етап експерименту)

Список дітей	I. Відношення (за відповідями бесіди)	II. Проблемна ситуація
Каріна	В	+
Марта	В	+
Михайло	С	+
Єгор	С	-
Олександр	С	-
Вікторія	В	+
Марія	В	+
Володимир	В	+
Ярослав	Н	-
Валерія	С	+

Каріна, Марта, Вікторія, Марія, та Вова знають як потрібно доглядати за домашніми улюбленцями та мешканцями куточка природи, рослинами; проявляють інтерес і емоційно виражають своє відношення до об'єктів природи; без вагань вирішили врятувати жучка.

Михайло та Валерія частково знають як потрібно доглядати за домашніми улюбленцями та мешканцями куточка природи, рослинами; вибірково проявляють інтерес до об'єктів природи; з ваганнями вирішують врятувати жучка.

Єгор та Олександр частково знають як потрібно доглядати за домашніми улюбленцями та мешканцями куточка природи, рослинами; вибірково проявляють інтерес до об'єктів природи; вирішили не рятувати жучка.

Ярослав ситуативно проявляє інтерес до об'єктів природи; не знає як потрібно доглядати за домашніми улюбленцями та мешканцями куточка природи, рослинами; вирішив не рятувати жучка.

У результаті аналізу, виявлено такий розподіл старших дошкільників за рівнями сформованості екологічної компетентності за емоційно-ціннісним критерієм: низький – 10%, середній – 40% та високий – 50% (Рис. 2.6).

Рис. 2.6. Рівень сформованості екологічної компетентності в старших дошкільників за емоційно-ціннісним критерієм (формувальний етап експерименту)

Результат діагностики свідчить про зростання високого рівня сформованості екологічної компетентності за емоційно-ціннісним критерієм на 40%, зменшення середнього рівня – на 20% та низького рівня – на 20%. Діти почали активніше проявляти інтерес до об'єктів природи, без вагань готові допомагати їм.

З метою виявлення рівня сформованості екологічної компетентності в старших дошкільників за поведінковим критерієм проводилося спостереження (див. додаток Є).

Результати спостереження ми відобразили в таблиці 2.8.

Таблиця 2.8

Результати спостереження (формувальний етап експерименту)

Список дітей	Спеціально створені ситуації		
	Полили квітку	Замінили воду	Погодували тварин
Каріна	+	+	+
Марта	+	+	+
Михайло	-	-	-
Єгор	-	-	-
Олександр	+	+	-
Вікторія	+	+	+
Марія	+	+	+
Володимир	-	-	-
Ярослав	-	-	-
Валерія	+	-	+

Каріна, Марта, Вікторія та Марія впоралися зі всіма завданнями самостійно (полили квітку, замінили воду, погодували тварин); отримують задоволення від допомоги тваринам і рослинам; роботу виконують якісно.

Олександр та Валерія частково виконали завдання; були захоплені процесом, а не якісним результатом.

Михайло, Єгор, Вова, Ярослав не виконали завдання.

У результаті аналізу виявлено такий розподіл старших дошкільників за рівнями сформованості екологічної компетентності за поведінковим критерієм: високий – 40%, середній – 20% та низький – 40% (Рис. 2.7).

Рис. 2.7 Рівень сформованості екологічної компетентності в старших дошкільників за поведінковим критерієм (формувальний етап експерименту)

Результат діагностики свідчить про зростання високого рівня сформованості екологічної компетентності за поведінковим критерієм на 30%, зменшення кількості дітей із середнім рівнем на 20% та низьким рівнем на 10%. В дітей краще сформувалися практичні навички бережливого ставлення до об'єктів природи, стали активними учасниками в ігровій діяльності.

Отже, на заключному етапі, після проведення експерименту ми отримали такі узагальнені результати:

Таблиця 2.9

Результати діагностики рівня сформованості екологічної компетентності в старших дошкільників (формувальний етап експерименту)

Критерії	Рівні		
	Низький	Середній	Високий
1	2	3	4

Когнітивний	10%	60%	30%
-------------	-----	-----	-----

Закінчення таблиці 2.9

1	2	3	4
Емоційно-ціннісний	10%	40%	50%
Поведінковий	40%	20%	40%
В цілому	20%	40%	40%

Результати діагностики рівня сформованості екологічної компетентності в старших дошкільників в цілому (формувальний етап експерименту) ми відобразили в діаграмі (Рис. 2.8).

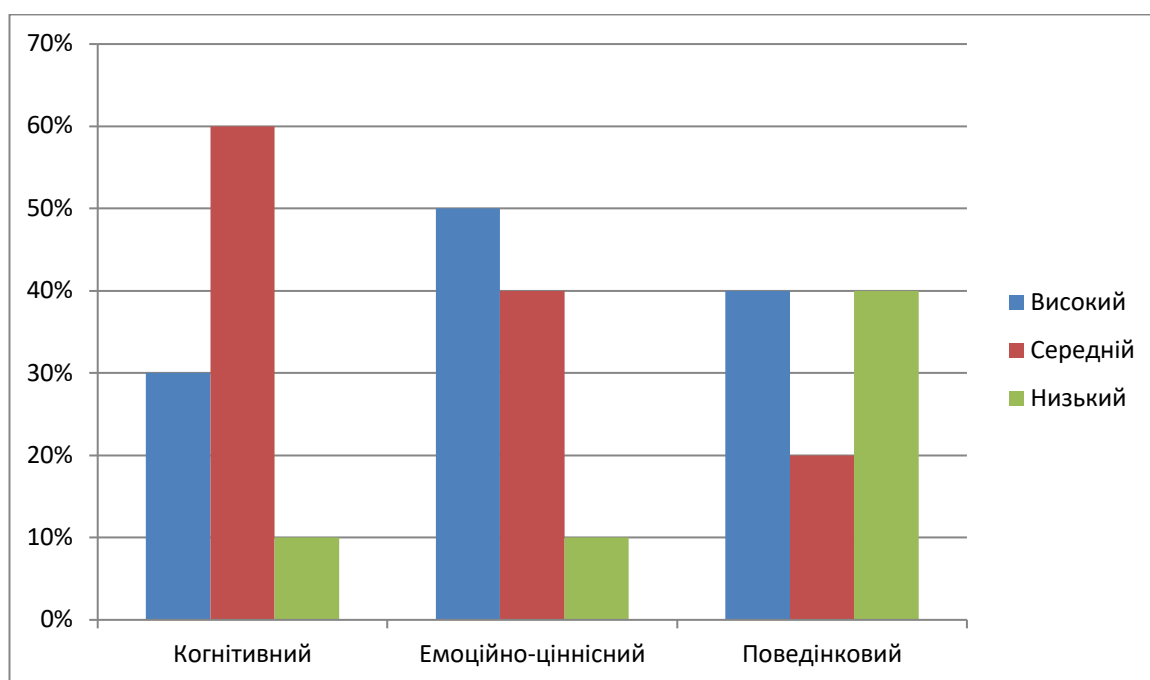

Рис. 2.8 Результати діагностики рівня сформованості екологічної компетентності в старших дошкільників в цілому (формувальний етап експерименту)

Кількісні зміни рівня сформованості екологічної компетентності відображені в таблиці 2.10.

Таблиця 2.10

Кількісні зміни рівня сформованості екологічної компетентності в старших дошкільників

Критерії	Рівні	Кількість дошкільників		Різниця показників до і після експерименту
		До експерименту	Після експерименту	
Когнітивний	Низький	40%	10%	-30%
	Середній	50%	60%	+10%
	Високий	10%	30%	+20%
Емоційно-ціннісний	Низький	30%	10%	-20%
	Середній	60%	40%	-20%
	Високий	10%	50%	+40%
Поведінковий	Низький	50%	40%	-10%
	Середній	40%	20%	-20%
	Високий	10%	40%	+30%

Кількісні зміни рівня сформованості екологічної компетентності в старших дошкільників ми відобразили в рис. 2.9.

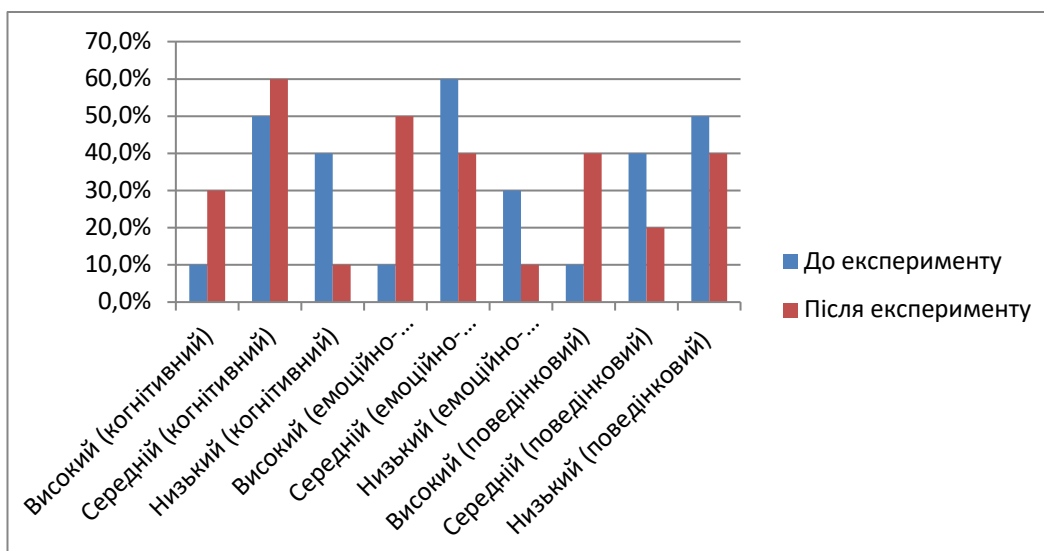

Рис. 2.9 Кількісні зміни рівня сформованості екологічної компетентності в старших дошкільників

У процесі проведення нашої програми для реалізації умов, зазначених у гіпотезі, у виховному процесі забезпечувалася єдність формування екологічних знань, цінностей, мотивів і досвіду екологічної поведінки дітей; матеріал підбирався відповідно до вікових та індивідуальних особливостей дітей старшого дошкільного віку; відбувався цілеспрямований вплив засобів ігрової діяльності на формування екологічної компетентності старших дошкільників; екологічна спрямованість та творчий характер ігрової діяльності.

Після проведення нашої експериментальної програми у дітей підвищився рівень сформованості екологічної компетентності за когнітивним, емоційно-ціннісним та поведінковими критеріями.

Можна зробити висновок, що програма виявилась ефективною і сприяла покращенню рівня екологічної компетентності. В дітей покращився рівень знань про тваринний і рослинний світ, об'єкти неживої природи та пори року; сформувалося стійке почуття любові до природи; набули практичних навичок дбайливого ставлення до об'єктів природи; старші дошкільники стали активними учасниками ігрової діяльності.

У дітей старшого дошкільного віку покращився рівень сформованості екологічної компетентності за когнітивним, емоційно-ціннісним та поведінковим критеріями. Отже, введення експериментальної програми свідчить про ефективність педагогічних умов, які зазначені в гіпотезі.

2.3. Взаємодія закладу дошкільної освіти та сім'ї з формування екологічної компетентності старших дошкільників

Дошкільна екологічна освіта – це рівень, на якому головну роль відіграє сімейне виховання та виховання в ЗДО. Сформувані в дитини перші уявлення про довкілля, почуття поваги й відповідальності за все живе, що її оточує – це основне її завдання. Перевагу надають емоційно-естетичному сприйняттю природи, розвитку естетичних, інтелектуальних, гуманістичних почуттів та етичних норм ставлення до природи [55, с. 43].

Для повноцінного формування екологічної компетентності старших дошкільників, ЗДО має взаємодіяти із сім'єю. Система роботи, по даному напрямку, в ЗДО та в сім'ї повинна бути спільною.

"Взаємодія" як термін педагогічної науки був використаний Ю. Бабанським й трактувався як "взаємна активність, співробітництво педагогів і вихованців у процесі їхнього спілкування" [2].

В контексті взаємодії освітньої установи та сім'ї, термін був розкритий в роботах Т. Маркової, де розглядався як єдність ліній виховання з метою розв'язання завдань сімейного виховання та вибудовувалася на основі єдиного розуміння. Така взаємодія припускає взаємодопомогу, взаємоповагу й взаємодовіру; знання та врахування педагогом умов сімейного виховання, а батькам – умов виховання в ЗДО. Також вона передбачає спільне бажання батьків та педагогів підтримувати контакти один з одним [37].

Л. Врочинська вбачає взаємодію ЗДО та сім'ї в реалізації зв'язків і відносин суспільного закладу та малої групи, що призводить до їх кількісних

чи якісних змін. При цьому центральним об'єктом двох взаємодіючих сил є особистість дошкільника [14].

З точки зору Т. Поніманської, гармонійна взаємодія вихователя із сім'єю є запорукою повноцінності буття дитини, розкриття та реалізація її потенціалу, виходу на нові орбіти соціальної реальності. І все-таки найвища відповідальність за виховання дітей у цій взаємодії належить сім'ї [54, с. 410].

Партнерські стосунки між батьками та ЗДО визначаються як такі, які найбільш сприяють вихованню дітей дошкільного віку. О. Думанюк вказує на необхідність педагогічної взаємодії ЗДО та батьків та зазначає, що від узгодженості виховних впливів залежить успіх розвитку дитини, а тісне співробітництво дозволяє створити атмосферу довіри, взаєморозуміння та підтримки.

За словами М. Машовець, сутність взаємодії полягає й узгодженні в інтересах дитини вимог, дій ЗДО та сім'ї при активному залученні батьків до педагогічного процесу з метою забезпечення дитині в сім'ї та ЗДО оптимальних умов для повноцінного фізичного та психічного розвитку, сприяння задоволенню її потреби в емоційно-особистісному спілкуванні, розвитку її творчих інтересів та здібностей, підвищення рівня сформованості педагогічної культури вихователів та батьків [40].

А. Назаренко дійшов висновку, що з метою забезпечення реально діючої взаємодії, ЗДО повинен відмовитися від монологу, звички лише керувати батьками, а натомість віддати перевагу діалогу, який би передбачав урахування досвіду, поглядів, думок з того чи іншого приводу різних членів сім'ї [42].

Дитинство – важливий етап у формуванні екологічної компетентності людини (закладаються основи особистості, в тому числі позитивне відношення до природи, до навколишнього світу).

Сім'я – важливий елемент суспільства, саме в ній, формується як фізично, так і культурно кожна людина. В сім'ї закладаються основні стереотипи поведінки дитини.

Дитина вбирає в себе знання від батьків та розвивається, навчається правильно себе вести в природі, починає усвідомлювати, що можна робити, а що – не можна.

Як писав В. Сухомлинський: "У сім'ї шліфуються найтонші грані людини-громадянина, людини-трудівника, людини-культурної особистості. Із сім'ї починається суспільне виховання. Сім'я закладає коріння, з якого виростають потім гілки, і квіти, і плоди. Сім'я – це джерело, водами якого живиться повноводна річка нашої держави" [65, с. 22].

Батьки мають усвідомити, що не можна вимагати від дитини виконання будь-якого правила поведінки, якщо дорослі самі не завжди його дотримуються. Виховати позитивне ставлення до природи можна лише за умови, якщо самі батьки мають екологічну культуру. Помітний вплив на виховання дитини здійснюють рівень, якість та стиль життя сім'ї. діти дуже сприйнятливі до того, що їх оточує. Батьки мають усвідомлювати, що діти поводять себе так, як дорослі, що їх оточують [13, с. 13]. Батьки повинні пам'ятати, що будь-яке необережне слово чи необдуманий вчинок по відношенню до об'єктів природи чи явища природи можуть відобразитися на поведінці дитини. Тому екологічне виховання має відбуватися у тісній взаємодії з сім'єю дитини.

Основною метою екологічного виховання в сучасній сім'ї є формування культури поведінки та соціальної відповідальності своїх дітей за природу. Завданням дорослих є виховувати у дітей необхідність оберігати природу.

Навчити дітей помічати красу довкілля, гармонійно співіснувати з природою та раціонально використовувати її багатства – це пріоритетні завдання екологічного виховання дітей дошкільного віку. Чітко усвідомивши в дошкільному дитинстві відповідальність за природу як живий організм, у

майбутньому дитина відчуватиме невід'ємну потребу діяти заради збереження та відновлення її багатств [22, с. 72].

Робота по формуванню екологічної компетентності в сім'ї проходить на прикладах спільних дій дітей і батьків. Як не згадати слова В. Сухомлинського: "Сім'я – це те первинне оточення, де людина повинна вчитися творити добро" [66]. В сім'ї відбувається передача соціальних норм і цінностей, прикладів поведінки.

З основними поняттями, пов'язаними з необхідністю бережливого відношення до природи, до всього живого в цьому світі, знайомить родина. Саме в ній у дитини закладаються уявлення про роль та значення природи в житті кожної людини.

Батьки вчать дітей любити та захищати природу, виражаючи своє відношення до навколишнього світу, наприклад тим, що приймають участь в посадці дерев, квітів, кущів; прибирають сміття, викинуте кимось в лісі; рятуючи від загибелі поранену тварину чи птаха. Таким чином у дітей і починається процес формування основ екологічної компетентності.

Сім'я спільно із ЗДО повинні виховувати чуйність до природи, співчуття до тварин, рослин, прагнення допомагати їм.

З точки зору К. Ушинського потрібно особливу увагу звертати на рівень педагогічної освіченості батьків. Докорінне поліпшення виховання в сім'ї – це велика школа моральності, де діти засвоюють важливу науку батьків [28].

Необхідність залучення родини до процесу формування екологічної компетентності зумовлена кількома причинами:

- родина володіє значним потенціалом щодо підготовки дітей до контактів з довкіллям;

- необхідність взаємодії ЗДО та сім'ї зумовлена як недостатнім рівнем екологічного виховання педагогів і членів родини, так і потребою корегувати

негативні впливи на дитину життєвих умов і виховання в родині, використовувати її позитивні потенційні можливості [18, с. 5].

У формуванні екологічної компетентності в сім'ї велику роль має сімейне читання. Спільне читання художньої літератури про природу, життя тварин та рослин, дає можливість дитині обговорити прочитане, провести з нею бесіду, обмінятися думками та переживаннями.

Літературною основою методики формування екологічної компетентності старших дошкільників є твори Василя Сухомлинського та твори Анатолія Давидова, пізнавальні оповідання й казки, яких відповідають екологічному змісту і можливостям засвоєння його дітьми. Цікаві за формою та сюжетом, вони викликають емоційний відгук дітей, а за змістом демонструють морфофункціональну пристосованість тварин до місця існування. Паралельно з роботою над літературними творами, присвяченими проблематиці природи, можна створювати разом з дітьми саморобні книги та альбоми [34, с. 67].

Екологічні казки допомагають дітям міцно засвоїти екологічні уявлення; спонукають до екологічно доцільної поведінки та діяльності; забезпечують формування реалістичних уявлень про окремі об'єкти чи явища природи, потреби живих організмів, зв'язки та залежності у природі. Для сімейного читання можна обрати казки К. Ушинського, Л. Українки, В. Сухомлинського, Н. Забіли, М. Пономаренка та інших.

Застосування оповідань екологічного змісту сприяють розвитку мовлення, образності мислення та уяви дітей, формуванню оцінно-етичних суджень щодо об'єктів природи; діти навчаються аналізувати, порівнювати, узагальнювати. Для сімейного читання можна обрати оповідання Б. Грінченка "Мудра кицька", Н. Забіли "Ведмедикова хатка", М. Коцюбинського "Про двох цапків", В. Сухомлинського "Конвалія в саду", "Петрик, собака і кошеня" та інші.

Формуванню екологічних уявлень засобами поетичного слова підсилює у дітей емоційно-чуттєве сприймання природи; забезпечує засвоєння дітьми еталонів естетичного в природі; сприяє накопиченню естетичних вражень; збагачує досвід дітей естетико-екологічними знаннями, від яких залежить глибина і якість сприйняття об'єктів природи, здатність переживати та оцінювати їх красу. Для сімейного читання можна обрати твори українських поетів Г. Бойка, Н. Забіли, Л. Костенко, Д. Павличка, О. Пчілки, І. Франка, Т. Шевченка та інших.

Батьки разом з дітьми можуть переглядати мультфільми на екологічну тематику ("Історія сміття", "Прикрасимо нашу планету", "Жива вода", "Люди, схаменіться").

Формуванню екологічної компетентності у сім'ї сприяє спільна діяльність в саду, на городі. Дитина реалізує свої знання, уміння і навички розведення та догляду за рослинами.

В процесі спілкування з природою, праці на ділянці реалізуються завдання формування екологічної компетентності: засвоєння знань про найбільш важливі взаємозалежності в природі; формування ціннісних орієнтацій; виховання бажання спілкуватися з природою; засвоєння правил природокористування; формування перших навичок природодоцільної поведінки [23, с. 26].

Надзвичайно важливе значення має участь батьків у проведенні вільного часу з дітьми під час прогулянок у парку, лісі та спостережень за явищами навколишньої дійсності, за природнім середовищем. Саме безпосереднє спілкування з природою є невичерпним джерелом високих моральних почуттів. Не менш важливе значення у формуванні екологічної компетентності має використання батьками різноманітних вправ екологічного характеру [19, с. 4].

Необхідність підключення сім'ї до екологічного виховання обумовлена тим, що в сім'ї здійснюється універсальне сімейне спілкування, де на першому місці стоїть безкорислива любов батьків до своїх дітей; сімейне виховання

більш емоційне, а це є важливим для екологічного виховання. Другою причиною необхідності підключення сім'ї до екологічного виховання є те, що в сім'ї ще недостатньо ведеться робота з екологічного виховання дітей, а тому в закладі дошкільного виховання необхідно коригувати все те негативне, що впливає на дитину в сім'ї та використовувати позитивне. Але для цього потрібна єдність у роботі ЗДО та сім'ї, що передбачає повне розуміння завдань екологічного виховання вихователями й батьками, єдність мети, вимог, координованість дій [11, с. 55].

Необхідними шляхами в досягненні ефективності формування екологічної компетентності дошкільників є педагогічне керівництво діяльністю сім'ї, використання ефективним форм взаємодії вихователів та батьків.

Вибираючи форми спілкування з батьками, не варто використовувати настанови, краще залучити батьків до вирішення важливих питань, знаходження спільних правильних відповідей [12, С. 55 – 56].

Форми роботи з батьками з екологічного виховання: традиційні форми (консультації, лекції, батьківські збори) та нетрадиційні (бюро педагогічних послуг, круглий стіл, ділові ігри).

Перш ніж розпочинати роботу з батьками, слід зрозуміти, з ким передусе співпраця, тобто дізнатися освітній рівень батьків, психологічний стан сім'ї, її мікроклімат. Традиційні форми роботи залучають батьків до вирішення важливих питань, знаходження спільних правильних відповідей. Для формування екологічної культури потрібно дати дітям елементарні наукові знання про природу, підтримувати інтерес до пізнання оточуючого, навчити бачити в буденному прекрасне, в звичайному – незвичне, викликати естетичні переживання, співпереживання живим істотам. Ми повинні закладати у свідомості дітей відчуття оточуючого світу як домівки [45, с. 4].

Робота з батьками має бути спрямована на формування в них уявлень про важливість природи в житті кожної дитини; залучення батьків до розвитку у дітей інтересу до природи, допитливості, спостережливості, дбайливого

ставлення до об'єктів природи; розповісти, що формувати екологічну компетентність можна і в повсякденному житті.

Для забезпечення ефективної взаємодії з батьками, вихователі повинні своєчасно надавати їм інформацію про виховну роботу, що проводиться з дітьми в ЗДО (оформлення інформаційних стендів, розміщення інформації на екологічні теми у куточку для батьків).

У роботі з батьками по формуванню екологічної компетентності дітей необхідно використовувати всі доступні форми взаємодії з сім'єю. Основа цих форм – педагогіка співробітництва. Батькам потрібна допомога вихователів у тому, щоб він розповів, як проводити з дитиною спостереження за погодою; які потрібно давати знання; як знайомити їх з правилами поведінки в природі; яку практичну діяльність в природі можна здійснювати з дітьми.

Необхідно батьків залучати до вирішення питань екологічного виховання дітей, знаходженню загальних правильних відповідей. Роботу слід проводити в двох напрямках: 1) вихователь – батьки; 2) вихователь – дитина – батьки.

Завдання, які стоять перед вихователями ЗДО у роботі з батьками по формуванню екологічної компетентності дітей:

- 1) обговорення проблем формування у дітей екологічної компетентності;
- 2) навчання батьків навичкам організації різноманітних форм спільної діяльності з дитиною з екологічного напрямку в рамках сім'ї;
- 3) залучення батьків у спільну діяльність з вихователями ЗДО по формуванню у дітей екологічної компетентності.

Для досягнення завдань з роботи з батьками дітей, вихователі можуть використовувати наступні форми:

- 1) використання різних опитувань, анкетувань і так далі, з метою виявлення екологічної компетенції батьків;
- 2) проведення бесід, дискусій, батьківських зборів (традиційної та нетрадиційної форми), консультацій і так далі, які мають екологічний напрямок;

- 3) організація спільних форм роботи батьків і дітей у вигляді свят, вікторин і так далі;
- 4) введення екологічного календаря;
- 5) домашні завдання для батьків, які потрібно виконувати разом з батьками (екологічні виставки, конкурси і так далі);
- 6) залучення батьків до спільної діяльності з дітьми (трудова діяльність на території ЗДО: прибирання, організація куточка природи та інше);
- 7) використання науково-популярної методичної літератури з проблем екологічного виховання;
- 8) випуск газет, фотогазет, екологічних альбомів, плакатів, ширм.

Рекомендації з реалізації у ЗДО екологічного напрямку виховання та формування у дітей екологічної компетентності вихователями спільно з батьками:

- 1) запровадити постійно діючу виставку дитячих малюнків та поробок екологічного спрямування (до знаменних дат календаря);
- 2) організувати конкурс на кращий квітник у ЗДО;
- 3) організувати тематичні екологічні свята за участю батьків;
- 4) оформити з дітьми гербарій "Рослини нашої місцевості";
- 5) систематично залучати старших дошкільників до екологічної діяльності, план якої можна доручити розробляти творчій групі з екологічного виховання;
- 6) забезпечити співпрацю з батьками з питань виховання культури поведінки в природі (круглі столи, консультації, допомога щодо удосконалення еколого-розвивального середовища на території ЗДО, виставки дитячих робіт "Пташки і звірі нашого регіону", "Людина і природа", "Квіти весни", на яких представляються малюнки, поробки дітей з природного матеріалу, аплікації, спільне з батьками свято осені); головне – єдність вимог до дитини і повчань, сповідування одних і тих же принципів по відношенню до природи: не зривати перші весняні квіти, занесені до Червоної книги, підгодовувати пташок взимку, не залишати бруду після себе у лісі, на пікніках;

7) запровадити випуск щорічної екологічної газети "Збережемо природу рідного краю" [36, с. 50].

Співпраця ЗДО та сім'ї з екологічного напрямку, спільно організовані заходи не тільки допомагають забезпечити єдність та безперервність педагогічного процесу, але і вносять у цей процес необхідне дитині особливо позитивне емоційне забарвлення.

З метою покращення процесу формування екологічної компетентності старших дошкільників, ми провели анкетування серед батьків (див. додаток А). Участь в анкетуванні брали батьки, діти яких відвідують Лазарівський НВК (10 чоловік).

Проаналізувавши анкети батьків, було виявлено:

- 7 чоловік (70%) розуміють значення екологічне виховання.
- 8 чоловік (80%) вважають, що стан здоров'я дитини залежить від стану навколишнього середовища.
- 10 чоловік (100%) мають домашніх тварин.
- 5 чоловік (50%) вважають, що їх дитина доглядає за домашніми тваринами.
- 6 чоловік (60%) вважає, що їх дитина співпереживає та допомагає хворим тваринкам.
- 8 дітей (80%) дивиться мультфільми, слайди, телепередачі про тварин.
- Читають дітям книги про природу 6 батьків (60%).
- 4 дітей (40%) знають вірші, загадки, прикмети про природу.
- 6 чоловік (60%) проводять спостереження з дітьми в природі за появою перших личинок, комах, жучків та павучків.
- 7 чоловік (70%) вважають, що їх дитина бережливо ставиться до дерев, кущів, комах, квітів, тварин.
- 5 дітей (50%) годує птахів взимку.
- 4 чоловіки (40%) вважають, що у їх дитини є бажання працювати на городі, в саду.

- 8 чоловік (80%) вважає, що їх дитина знайома з правилами поведінки в природі.

- 5 чоловік (50%) вважають, що їх дитина знає про користь лікарських трав.

- Позитивно на запитання "Ваша дитина отримує знання про природу в закладі дошкільної освіти" відповіло 9 чоловік (90%).

Проаналізувавши анкети батьків, ми зробили такі висновки:

1. Необхідно активно використовувати різноманітні форми взаємодії з родиною: традиційні (бесіди, консультації, анкетування, бібліотека для батьків, батьківські збори) та нетрадиційні (круглі столи, екологічні свята, вікторини, дискусії).

2. Звертати увагу батьків на екологічну тему в виховному процесі дітей з метою підвищення психолого-педагогічної компетенції батьків.

З метою покращення процесу формування екологічної компетентності старших дошкільників у сім'ї, нами було надано рекомендації батькам.

Рекомендації батькам щодо формування екологічної компетентності в дітей старшого дошкільного віку

1. Проводьте з дітьми час у парку, полі, лісі, біля водойм.

2. На прогулянках звертайте увагу дитини на красу та особливості сезону, зменшення чи збільшення дня і ночі, температури повітря.

3. Спостерігайте з дитиною за грозою, райдугою, змінами форми місяця, зорями, заходом і сходом сонця.

4. Під час прогулянок парком знайомте дітей з декоративними рослинами, квітами.

5. Навчайте дітей, що не можна зривати рослини у парках, скверах.

6. Звертайте увагу дітей на цвіт, запах, колір, особливості будови рослин.

7. Поясніть, що збирати квіти потрібно, не вириваючи коріння.

8. Милуйтеся красою квітів разом з дитиною.

9. Під час прогулянок лісом, навчайте дитину розпізнавати хвойні та листяні дерева.
10. При збиранні грибів, показуйте дітям не тільки їстівні гриби, а й отруйні.
11. Поясніть, що не потрібно збирати гриби, це їжа тварин.
12. Залучайте дітей до збирання ягід, лікарських рослин.
13. Проведіть бесіду про неїстівні ягоди.
14. Проведіть бесіду про значення лікарських рослин у житті людини.
15. Навчайте дітей правил поведінки у природі: не кричати й не лякати птахів, не руйнувати гнізд, не ламати гілки, не руйнувати павутиння, мурашники і т. д.
16. Залучайте дітей до роботи на городі, в саду: посіяти насіння, прополоти грядку і т. д.
17. Бажано, щоб вдома були кімнатні рослини, за якими дитина могла б доглядати.
18. Проводьте досліди з дитиною: посадіть якусь рослину та поспостерігайте за його розвитком.
19. Підгодовуйте птахів, повісьте годівницю за вікном чи на балконі; дитина сама буде класти туди корм.
20. Хочете порадувати дитину, заведіть домашнього улюбленця.
21. Поясніть і навчіть, як правильно за ними доглядати.
22. Читайте дітям книги про природу; переглядайте мультфільми, телепередачі про природу.
23. Виховуйте у дітей почуття співчуття, вчіть бачити красу навколишнього світу.

Перед вихователями та батьками стоїть важливе завдання – виховати підрастаюче покоління екологічно грамотним, сформувати екологічну культуру сучасної особистості як форму регуляції взаємодії людини із природою, на основі власного прикладу прищеплювати бережливе ставлення до природи [49, с. 94].

Отже, формування екологічної компетентності дітей – це цілеспрямований вплив ЗДО та сім'ї. Необхідними шляхами в досягненні ефективності формуванні екологічної компетентності дітей є використання ефективних форм взаємодії вихователів і батьків. Тільки спільною взаємодією ми зможемо виховати екологічно компетентну людину.

Висновки до розділу 2

Нами було проведено діагностику рівнів сформованості екологічної компетентності дітей старшого дошкільного віку. Для цього було визначено наступні критерії: когнітивний, емоційно-ціннісний та поведінковий.

Відповідно до повноти сформованості визначених показників формування екологічної компетентності нами було виділено три рівні сформованості компетентності: високий, середній низький та дана їх якісна характеристика (Таблиця 2.1).

У ході діагностики критерій та показників рівня сформованості екологічної компетентності в дітей старшого дошкільного віку ми використовували бесіду для перевірки знань дітей про рослинний і тваринний світ, об'єкти неживої природи та пори року; бесіду і проблемну ситуацію для виявлення відношення дітей до природи і спостереження за поведінкою дітей під час спеціально створених ситуацій.

Діагностика виявила недостатній рівень сформованості екологічної компетентності в старших дошкільників. Відносно рівнів сформованості екологічної компетентності, ми визначили, що 40% дітей відносяться до низького рівня, 50% дошкільників – до середнього рівня, 10% дошкільників – до високого рівня (Рис. 2.4).

Спільно з вихователем групи було створено авторську експериментальну програму "Природа – мій друг", спрямовану на формування

екологічної компетентності старших дошкільників засобами ігрової діяльності. Після проведення формувального експерименту, показники сформованості екологічної компетентності покращились: низький рівень вже складає 20%, а середній – 40% , високий – 40% (Рис. 2.8).

Реалізація програми засвідчила про зростання рівня сформованості екологічної компетентності в старших дошкільників, що свідчить про її ефективність.

Було проведено анкетування батьків та надані рекомендації батькам щодо формування екологічної компетентності старших дошкільників у сім'ї.

ВИСНОВКИ

У магістерській роботі здійснено теоретичне обґрунтування та практичне розв'язання актуальної наукової проблеми формування екологічної компетентності в дітей старшого дошкільного віку засобами ігрової діяльності.

Під час дослідження було вирішено всі сформульовані в роботі завдання, отримано та проаналізовано результати, які полягають у наступному:

1. Проаналізовано теоретико-методичні засади формування екологічної компетентності дітей старшого дошкільного віку.

Аналіз літературних джерел показав, що проблема процесу формування екологічної компетентності у старших дошкільників є об'єктом фундаментальних наукових досліджень. Аналізуючи проблему процесу формування екологічної компетентності в старших дошкільників у вітчизняній та зарубіжній педагогіці, було визначено, що дана проблема привертала багатьох мислителів на різних етапах становлення науки.

Здійснений у процесі дослідження теоретичний аналіз наукової літератури дав змогу уточнити поняття: "екологічна компетентність" щодо дошкільника – як здатність дитини, на основі засвоєних знань, умінь, навичок та індивідуального досвіду, вирішувати екологічні проблеми відповідно до своїх потреб і можливостей, з якими вона зустрічається в повсякденному житті.

На основі аналізу теоретичних підходів визначено сутність формування екологічної компетентності як цілісного процесу, спрямованого на формування сукупності знань, умінь, навичок, емоційно-ціннісних орієнтацій, які допомагають людині усвідомити місце природи в її житті, обов'язок і відповідальність перед природою.

Нами було визначено, що для вирішення завдань ознайомлення дошкільників з природою у закладі дошкільної освіти використовують ігри: дидактичні, рухливі, будівельно-конструктивні, творчі рольові та ігри нового типу (кросворди, ребуси, чайнворди, головоломки).

У процесі дослідження було з'ясовано, що формування екологічної компетентності особистості – це складний та довготривалий процес, який має свою структуру (когнітивний, ціннісний, мотиваційний, емоційно-вольовий, поведінково-діяльнісний компоненти). Ці компетентності дитина набуває у сімейному колі, закладі дошкільної освіти та в повсякденному житті (Таблиця 1.2).

2. Обґрунтовано модель реалізації організаційно-педагогічних умов формування екологічної компетентності дітей старшого дошкільного віку засобами ігрової діяльності.

Нами було створено модель формування екологічної компетентності дітей старшого дошкільного віку (Рис. 1.1). Компоненти моделі взаємозумовлені, простежено взаємозв'язок її компонентів, кожен з яких є основою реалізації наступного, що забезпечує можливість більш чіткого уявлення процесу формування екологічної компетентності дітей старшого дошкільного віку.

Модель відображає функціональну взаємодію: мети, завдань, принципів, структури, організаційно-педагогічних умов, засобів ігрової діяльності, критеріїв та показників, рівнів сформованості та результату формування екологічної компетентності старших дошкільників.

Нами було визначено, що для ефективного формування екологічної компетентності мають бути створені відповідні організаційно-педагогічні умови ефективності: дотримання завдань та принципів формування екологічної компетентності; наповнення виховного процесу засобами ігрової діяльності; забезпечення єдності формування когнітивного, емоційно-ціннісного та поведінкового компонентів екологічної компетентності старших дошкільників під час ігрової діяльності; екологічна спрямованість та творчий характер ігрової діяльності; цілеспрямоване використання та розширення досвіду екологічної поведінки кожної дитини в організації та проведенні ігрової діяльності; врахування вікових та індивідуальних особливостей розвитку особистості дошкільника; психолого-педагогічна та фахова підготовка вихователя; активна взаємодія вихователів та батьків у використанні засобів ігрової діяльності у формуванні екологічної компетентності старших дошкільників.

3. Визначено критерії і показники рівня сформованості екологічної компетентності: когнітивний, емоційно-ціннісний та поведінковий. Відповідно до критеріїв і показників було виділено три рівня сформованості екологічної компетентності у старших дошкільників: високий, середній та низький. За допомогою цих рівнів, було виявлено дітей, що відповідають характеристикам кожного рівня (Таблиця 2.1).

4. Нами було розроблено і апробовано експериментальну авторську програму формування екологічної компетентності старших дошкільників засобами ігрової діяльності "Природа – мій друг", з урахуванням організаційно-педагогічних умов: врахування вікових та індивідуальних особливостей формування екологічної компетентності в старших дошкільників; забезпечення єдності формування когнітивного, емоційно-

ціннісного та поведінкового компонентів екологічної компетентності старших дошкільників; екологічна спрямованість та творчий характер ігрової діяльності; цілеспрямоване використання та розширення індивідуального досвіду кожної дитини в організації та проведенні ігрової діяльності.

Виявлена в процесі формування експерименту динаміка рівнів при застосуванні експериментальної авторської програми засвідчила її ефективність (Рис. 2.9).

5. Нами було надано рекомендації батькам щодо процесу формування екологічної компетентності старших дошкільників у сім'ї.

Було проведено анкетування з батьками щодо екологічного виховання в сім'ї. Проаналізувавши анкети батьків, ми зробили такі висновки: необхідно активно використовувати різноманітні форми взаємодії з родиною (консультації, свята, семінари, круглі столи, ділові ігри, конференції); звертати увагу батьків на екологічну тему в виховному процесі дітей з метою підвищення психолого-педагогічної компетенції батьків.

Проведене дослідження не вичерпує в повній мірі всіх аспектів зазначеної проблеми. Зокрема, подальшої розробки потребує узгодження змісту формування екологічної компетентності старших дошкільників з новими стандартами дошкільної освіти, що є перспективами наших подальших досліджень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Аніщенко А., Дзюба В. Розвиток в учнів екологічної культури засобами гри. *Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи*. 2018. С. 60 – 67.
2. Бібік Н. М., Коваль Н. С. Я і Україна. Віконечко: підручник для 1 класу. К.: Генеза, 2007. 112 с.
3. Базовий компонент дошкільної освіти: Науковий керівник: А. М. Богуш. Київ: Видавництво, 2012. 26 с.
4. Беленька Г., Науменко Т., Половіна О. Дошкільнятам про світ природи: старший дошкільний вік: навч.-метод. посібник. Київ: Генеза, 213. 112 с.
5. Білан О. І. Екологічне виховання дітей дошкільного віку. Львів, 1996. 71 с.
6. Білан О. І. Програма розвитку дитини дошкільного віку "Українське дошкілля" / О. І. Білан; за заг. ред. О. В. Низковської. Тернопіль: "Мандрівнець", 2017. 256 с.
7. Богуш А. Методика ознайомлення дітей з довкіллям у дошкільному навчальному закладі. К.: Слово, 2010. 408 с.

8. Вахняк Н. В. Природнича гра як один із методів екологічного виховання дітей дошкільного віку. *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету. Серія: Педагогіка*. 2013. № 1. С. 99 – 103.
9. Вербицький В. В. Соціально-педагогічна модель екологічної освіти. *Еколого-натуралістична творчість : наук.-метод. вісник*. 2000. № 1. С. 6 – 10.
10. Вивчаємо світ навколо нас : цікаві вправи для дітей 4-х років і старших / уклад. Ю. Каспарова ; ілюстр. О. Гуляєва. — Х. : Ранок : Веста, 2005. — 24 с.
11. Вільчковський Е., Біленька Г. Пізнання природи і природа рухів. *Дошкільне виховання*. 2013. №11-12. С. 10 – 11.
12. Взаємодія дитячого садка і сім'ї з питань екологічного виховання. *Дитячий садок*. 2014. № 25-26. С. 50 – 67.
13. Волкова В. А., Барсук С. О. Педагогічні умови екологічного виховання дітей старшого дошкільного віку. *Педагогічні науки: зб. наук. пр.* 2017. Вип. 75(2). С. 11 – 15.
14. Врочинська Л. І. Виховання гуманної поведінки дітей старшого дошкільного віку у процесі взаємодії дошкільного навчального закладу і сім'ї : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08. Київ, 2009. 218 с.
15. Гавриш Н. В. Інтеграційні процеси в системі дошкільної освіти. *Вісник Дніпропетровського університету економіки та права імені Альфреда Нобеля. Серія "Педагогіка і психологія"*. 2011. № 1. С. 16 – 20.
16. Гордій Н. М. Визначення ролі гри та іграшок у розумовому вихованні дітей у сім'ї. Підготовка батьків до виховання дітей у педагогічній журналістиці: монографія. Суми: ВВП "Мрія", 2016. С. 67 – 83.
17. Дмитренко Л. Виховання обдарованих дітей / Л. Дмитренко // Палітра педагога. — 2007. — № 2. — С. 13-15
18. Добровольський В. Екологічні знання: навч. посібник. К.: Професіонал, 2005. 304 с.

19. Друзь З. В. Пізнавальні завдання з ознайомлення з навколишнім світом у 1-2 класах чотириріч. почат. шк.: посібник для вчителя. К.: Рад. шк., 1990. 128 с.
20. Дубасенюк О. А. Особливості професійного становлення педагога в контексті компетентнісного підходу// Вектор науки Харківського державного університету. Серія: педагогіка, психологія, 2010. №2 (2). С. 38 – 42.
21. Екологічне виховання старших дошкільників / упоряд. В. Л. Сухар. Х.: Видавництво "Ранок", 2009. 160 с.
22. Живіріхіна Л. А. Формування екологічної компетенції дошкільників. *Таврійський вісник освіти*. 2004. № 4. С. 69 – 75.
23. Ільєнко В. Організація праці дітей на ділянці дошкільного закладу. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2010. № 10. С. 28.
24. Карасьова К. В. Ігровий простір дитини / К. Карасьова, Т. Піроженко. Київ: Шк. Світ, 2011. 128 с.
25. Колонькова О. О. Формування екологічної компетентності старшокласників засобами дистанційної освіти. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді* : зб. наук. пр. Кам'янець-Подільський, 2007. Вип. 10. Т. 1. С. 379 – 387.
26. Коновальчук І. І. Теоретичні й технологічні аспекти формування екологічної компетентності молодших школярів. *Молодь і ринок* : щомісячний наук.-пед. журн. Дрогобич, 2016. № 15 (136). С. 20 – 24.
27. Концепція екологічної освіти в Україні // Інформаційний збірник Міністерства освіти і науки України. 2002. № 7. С. 1 – 2.
28. Кот Н. Спільна робота дошкільного закладу та сім'ї з екологічного виховання. *Дошкільне виховання*. 2011. № 4. С. 12 – 14.
29. Крутій К. Л. Предметно-розвивальне середовище як чинник супроводу діяльності дитини. *Дошкільна освіта*. 2008. № 2. С. 4 – 9.
30. Левків С. П. Формування екологічної компетентності учнів на уроках біології. Модернізація вищої освіти в Україні та за кордоном : зб. наук. пр. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. 125 с.

31. Лисенко Н. В. Еко-око: дошкільник пізнає світ природи : навч.-метод. посібник. Київ: Видавничий дім "Слово", 2015. 352 с.
32. Лисенко Н. В. Теорія і практика екологічної освіти: педагог – дошкільник. К.: Слово, 2009. 399 с.
33. Лобановська О. Вчити розуміти природу. *Початкова школа*. 1988. №6. С. 16 – 18.
34. Максимова О. О., Ковалюк Т. А. Змістовно-методичне забезпечення формування екологічної компетентності у дітей старшого дошкільного віку. *Педагогіка і психологія* : зб. наук. пр. Вінниця, 2018. С. 65 – 69.
35. Максимова О. О. Формування екологічної компетенції дитини дошкільного віку. *Педагогічні науки* : зб. наук. пр. Херсон: Видавничий дім "Гельветика", 2016. Вип. LXXIV. Том 2. С. 46 – 50.
36. Максимова О. О. Формування екологічної компетентності як складової готовності дитини до школи. *Педагогічна освіта: теорія і практика* : зб. наук. пр. Кам'янець-Подільський, 2018. Вип. 24 (1-2018). Ч. 1. С. 329 – 334.
37. Маркова Т. О. Про наших дітей і проблемах їх виховання: проблема взаємодії сімейного та суспільного виховання. *Дошкільне виховання*. 2005. № 6. С. 22 – 26.
38. Марущак О. М. Поняття компетентності у педагогічній діяльності // *Креативна педагогіка: [наук.-метод. журнал]* /Академія міжнародного співробітництва з креативної педагогіки "Полісся". Житомир, 2016. Вип. 11. С. 97 – 108.
39. Маршицька В. В. Сутнісні характеристики екологічної компетентності учнів початкової школи. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді* : зб. наук. пр. Київ, 2005. Кн. 2. Вип. 8. С. 20 – 24.
40. Машовець М. А. Підготовка студентів до співпраці з батьками дітей дошкільного віку : навч.метод. посіб. К.: НПУ ім. Драгоманова, 2000. 128 с.

41. Миколаєва С. М. Юний еколог: програма і умова її реалізації в дитячому саду. М., 2009.
42. Назаренко А. І. Актуальні проблеми взаємодії дошкільного закладу і соціального середовища. *Проблеми освіти: наук.-метод. зб.* Київ, 1997. Вип. 7. С. 27 – 39.
43. Новий тлумачний словник української мови: у 4 т. Київ: Аконіт, 1999. Т. 2. 910 с.
44. Олійник Н. Ю. Формування екологічної компетентності студентів гідрометеорологічного технікуму у процесі навчання інформаційних технологій : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Харків, 2005. 20 с.
45. Організація дитячої ігрової діяльності в контексті наступності дошкільної та початкової освіти: навч.-метод. посіб. / за ред. Г. С. Тарасенко. Київ: Слово, 2010. – 320 с.
46. Освітня програма "Впевнений старт" для дітей старшого дошкільного віку / [Н. В. Гавриш, Т. В. Панасюк, Т. О. Піроженко, О. С. Рогозянський, О. Ю. Хартман, А. С. Шевчук]; За заг. наук. ред. Т. О. Піроженко. К.: Українська академія дитинства, 2017. 80 с.
47. Ошуркевич Н. Сучасні педагогічні технології формування природничо-екологічної компетентності дітей дошкільного віку. *Педагогічний процес: Теорія і практика. Серія "Педагогіка"*. 2018. С. 65 – 70.
48. Парціальна програма "Предметне природознавство" для дітей старшого дошкільного віку. С. А. Васильєва, 2016 р.
49. Певіцина Т. О. Діяльність дошкільного навчального закладу та сім'ї з екологічного виховання дітей. *Таврійський вісник освіти*. 2013. № 2. С. 87 – 94.
50. Плохій З. П. Формуємо екологічну компетентність молодшого дошкільника : навч.-метод. посіб. до Базової програми розвитку дитини дошкільного віку "Я у Світі". К.: Світич, 2010. 144 с.

51. Подоляк В. О. Формування в учнів системи наукових компетентностей у галузі виробництва: Теоретико-методичний аспект: наукова монографія. Вінниця: Книга Вега, 2002. 460 с.

52. Половіна О. А., Гаращенко Л. В. Формування еколого-природничої компетенції дітей дошкільного віку: здоров'язбережувальний підхід. *Молодий вчений*. 2018. № 8.1. С. 47 – 52.

53. Позняк-Хоменко Н. Іван Андрусак: Із дитиною треба розмовляти про все. URL: <https://www.umoloda.kiev.ua/number/2583/164/91051/> (дата звернення: 01.11.2020).

54. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка: навч. посіб. К.: Академвидав, 2008. 456 с.

55. Приходько Н., Буц Л. Екологічна освіта як базова складова сталого розвитку природи і суспільства. *Формування в закладі освіти компетентності екологічної грамотності та здорового життя* : зб. наук. пр. Суми, 2019. С. 40 – 49.

56. Програма розвитку дитини дошкільного віку "Я у світі" (нова редакція). У 2 ч. Ч. II. Від трьох до шести (семи) років / Аксьонова О. П., Аніщук А. М., Артемова Л. В. [та ін.] ; наук. кер. О. Л. Кононко. Київ: ТОВ "МЦФЕР-Україна", 2014. 452 с.

57. Пруцакова О. Л. Зміст екологічної освіти як чинник формування екологічної компетентності школярів. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді* : зб. наук. пр. Кам'янець-Подільський, 2007. Вип. 10. Т. 1. С. 362 – 370.

58. Рідне слово. Українська дитяча література: Хрестоматія: навч. посіб.: у 2 кн. / Упор. Варакіна З.Д. К.: Либідь, 1999. Кн. 1. 400 с.; Кн. 2. 552 с

59. Ришова Н. А. Екологічна освіта в дитячому садку. / Кіровоград. держ. пед. ун-т ім. В. Винниченка. Кіровоград, 2006, 432 с.

60. Рудницька О. Коли миші стають кольоровими. Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. № 5. Київ, 2003. С. 16–23.

61. Славова М. Попелюшка літератури: теоретичні аспекти літератури для дітей. Київ: ВПЦ «Київський ун-т», 2002. 81 с.
62. Сидорчук Н. Г. Порівняльний аналіз понять "компетенція" та "компетентність" як складних психолого-педагогічних феноменів. *Проблеми освіти* : зб. наук. пр. Вінниця-Київ, 2015. С. 78 – 81.
63. Словник іншомовних слів / Уклад.: С. М. Морозов, Л. М. Шкарапута. К.: Наукова думка, 2000. 680 с.
64. Сорока Г. І. Сучасні виховні системи та технології : навч.-метод. посіб. для керівників шкіл, вчителів, класних керівників, вихователів, слухачів ПО. Харків, 2002. 128 с.
65. Сухомлинський В. О. Батьківська педагогіка. К.: Рад. Школа, 1978. 263 с.
66. Сухомлинський В. А. Сердце отдаю детям. К.: Радянська школа. 1973. 288 с.
67. Українська дитяча література: хрестоматія: у 2 ч.: навч. посіб. / Упор. І. А. Луценко, А. М. Подолинний, Б. Й. Чайковський. Київ: Вища школа, 1992. Ч. 1. 381 с.; Ч. 2. 286 с.
68. Ушинський К. Вибрані педагогічні твори у 2-х томах: т. 2. К., 1983. 359 с.
69. Федорова Т. А. Виховання у дітей дошкільного віку культури взаємодії з природою. М.: Фенікс, 2005. 167 с.
70. Франко І. Коли ще звірі говорили. Казки для дітей. Франко І. Зібр. творів: у 50 т. Т. 20. Київ: Наук. думка, 1979. С. 74–172.
71. Франко І. Фарбований лис. Київ: Веселка, 1980. 24 с.
72. Формування екологічної компетентності школярів: наук.-метод. посібник / Пустовіт Н. А., Пруцакова О. Л., Руденко Л. Д., Колонькова О. О. К.: Педагогічна думка, 2008. 64 с.
73. Шмалей С. В. Екологічна особистість: монографія. К.: Бібліотека офіційних документів, 1999. 232 с.

74. Яришева Н. Ф. Методика ознайомлення дітей з природою : навч. посіб. К.: Вища школа, 1993. 255 с.: іл.

75. Гузь В. В. Дидактичні технології формування екологічної компетентності старшокласників у навчанні природничо-науковим дисциплінам. С. 52 – 56. URL: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/znpkp_ped/2008_14/2_02_Huss.pdf (дата звернення: 15.08.2020).

76. Закон України "Про дошкільну освіту". URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2628-14#Text> (дата звернення: 20.09.2020).

77. Національна доктрина розвитку освіти. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2002#Text> (дата звернення: 20.09.2020).

78. Deloye Y. Le civisme a l'heure de l'Europe // Cahiers francais, 1998. P. 81.

79. Foxon M. Training Manager Competencies: The standards (3rd Ed.). Syracuse, NY: ERIC Clearinghouse on Information and Technology, 2003. 177 p.

80. Rychen D. S. Definition and Selection of Competencies (DESECO): Theoretical and Conceptual Foundations. Strategy paper / D. S. Rychen, L. H. Salganik. Neuchatel, Switszerland: Swiss Federal Statistical Office, 2002. 27 p.

ДОДАТКИ

Додаток А (анкетування батьків)

Анкета для батьків "Екологічна компетентність дитини-дошкільника"

Шановні батьки! Ми дуже зацікавлені в покращенні процесу формування екологічної компетентності дітей. Просимо дати відповіді на питання в анкеті. Результати анкетування по кожній дитині будуть анонімні!

Вікова група – старша група	
1. Чи розумієте Ви значення екологічного виховання ?	<u>Так</u> Ні
2. Як Ви вважаєте, чи залежить стан здоров'я дитини від стану навколишнього середовища ?	<u>Так</u> Ні
3. Чи є у Вас вдома домашні тварини ?	<u>Так</u> Ні
4. Чи доглядає Ваша дитина за домашніми тваринами ?	<u>Так</u> Ні
5. Чи співпереживає та допомагає Ваша дитина хворим тваринам ?	<u>Так</u> Ні
6. Чи дивиться Ваша дитина мультфільми, слайди, телепередачі про тварин ?	<u>Так</u> Ні
7. Чи читаєте Ви дітям книги про природу ?	<u>Так</u> Ні
8. Чи знає Ваша дитина вірші, загадки, приказки, прислів'я про природу ?	<u>Так</u> Ні
9. Чи проводите Ви з дитиною спостереження в природі за появою перших личинок, комах, жучків та павучків ?	<u>Так</u> Ні

10. Чи бережливо Ваша дитина ставиться до дерев, кущів, комах, квітів, тварин ? <u>Так</u> Ні
11. Чи годує Ваша дитина птахів взимку ? <u>Так</u> Ні
12. Чи є у Вашої дитини бажання працювати на городі, в саду ? <u>Так</u> Ні
13. Чи знайома Ваша дитина з правилами поведінки в природі ? <u>Так</u> Ні
14. Чи знає Ваша дитина про користь лікарських трав ? <u>Так</u> Ні
15. Ваша дитина отримує знання про природу в дошкільному закладі ? <u>Так</u> Ні

Дякуємо за участь в анкетуванні!

Анкета для батьків "Екологічна компетентність дитини-дошкільника"

Шановні батьки! Ми дуже зацікавлені в покращенні процесу формування екологічної компетентності дітей. Просимо дати відповіді на питання в анкеті. Результати анкетування по кожній дитині будуть анонімні!

Вікова група – старша група
1. Чи розумієте Ви значення екологічного виховання ? <u>Так</u> Ні
2. Як Ви вважаєте, чи залежить стан здоров'я дитини від стану навколишнього середовища ? <u>Так</u> Ні
3. Чи є у Вас вдома домашні тварини ? <u>Так</u> Ні
4. Чи доглядає Ваша дитина за домашніми тваринами ? Так <u>Ні</u>
5. Чи співпереживає та допомагає Ваша дитина хворим тваринам ? Так <u>Ні</u>
6. Чи дивиться Ваша дитина мультфільми, слайди, телепередачі про тварин ? <u>Так</u> Ні
7. Чи читаєте Ви дітям книги про природу ? Так <u>Ні</u>
8. Чи знає Ваша дитина вірші, загадки, приказки, прислів'я про природу ? Так <u>Ні</u>
9. Чи проводите Ви з дитиною спостереження в природі за появою перших листочків, комах, жучків та павучків ? Так Ні

10. Чи бережливо Ваша дитина ставиться до дерев, кущів, комах, квітів, тварин ? Так <u>Ні</u>
11. Чи годує Ваша дитина птахів взимку ? Так <u>Ні</u>
12. Чи є у Вашої дитини бажання працювати на городі, в саду ? Так <u>Ні</u>
13. Чи знайома Ваша дитина з правилами поведінки в природі ? <u>Так</u> Ні
14. Чи знає Ваша дитина про користь лікарських трав ? <u>Так</u> Ні
15. Ваша дитина отримує знання про природу в дошкільному закладі ? <u>Так</u> Ні

Дякуємо за участь в анкетуванні!

Анкета для батьків "Екологічна компетентність дитини-дошкільника"

Шановні батьки! Ми дуже зацікавлені в покращенні процесу формування екологічної компетентності дітей. Просимо дати відповіді на питання в анкеті. Результати анкетування по кожній дитині будуть анонімні!

Вікова група – старша група
1. Чи розумієте Ви значення екологічного виховання ? Так <u>Ні</u>
2. Як Ви вважаєте, чи залежить стан здоров'я дитини від стану навколишнього середовища ? <u>Так</u> Ні
3. Чи є у Вас вдома домашні тварини ? Так <u>Ні</u>
4. Чи доглядає Ваша дитина за домашніми тваринами ? Так <u>Ні</u>
5. Чи співпереживає та допомагає Ваша дитина хворим тваринам ? Так <u>Ні</u>
6. Чи дивиться Ваша дитина мультфільми, слайди, телепередачі про тварин ? Так <u>Ні</u>
7. Чи читаєте Ви дітям книги про природу ? <u>Так</u> Ні

8. Чи знає Ваша дитина вірші, загадки, приказки, прислів'я про природу ? Так <u>Ні</u>
9. Чи проводите Ви з дитиною спостереження в природі за появою перших листочків, комах, жучків та павучків ? Так <u>Ні</u>
10. Чи бережливо Ваша дитина ставиться до дерев, кущів, комах, квітів, тварин ? <u>Так</u> Ні
11. Чи годує Ваша дитина птахів взимку ? Так <u>Ні</u>
12. Чи є у Вашої дитини бажання працювати на городі, в саду ? Так <u>Ні</u>
13. Чи знайома Ваша дитина з правилами поведінки в природі ? Так <u>Ні</u>
14. Чи знає Ваша дитина про користь лікарських трав ? Так <u>Ні</u>
15. Ваша дитина отримує знання про природу в дошкільному закладі ? <u>Так</u> Ні

Дякуємо за участь в анкетуванні!

Анкета для батьків "Екологічна компетентність дитини-дошкільника"

Шановні батьки! Ми дуже зацікавлені в покращенні процесу формування екологічної компетентності дітей. Просимо дати відповіді на питання в анкеті. Результати анкетування по кожній дитині будуть анонімні!

Вікова група – старша група
1. Чи розумієте Ви значення екологічного виховання ? Так <u>Ні</u>
2. Як Ви вважаєте, чи залежить стан здоров'я дитини від стану навколишнього середовища ? <u>Так</u> Ні
3. Чи є у Вас вдома домашні тварини ? Так <u>Ні</u>
4. Чи доглядає Ваша дитина за домашніми тваринами ? Так <u>Ні</u>
5. Чи співпереживає та допомагає Ваша дитина хворим тваринам ? Так <u>Ні</u>

6. Чи дивиться Ваша дитина мультфільми, слайди, телепередачі про тварин ? Так <u>Ні</u>
7. Чи читаєте Ви дітям книги про природу ? Так <u>Ні</u>
8. Чи знає Ваша дитина вірші, загадки, приказки, прислів'я про природу ? Так <u>Ні</u>
9. Чи проводите Ви з дитиною спостереження в природі за появою перших листочків, комах, жучків та павучків ? <u>Так</u> Ні
10. Чи бережливо Ваша дитина ставиться до дерев, кущів, комах, квітів, тварин ? <u>Так</u> Ні
11. Чи годує Ваша дитина птахів взимку ? Так <u>Ні</u>
12. Чи є у Вашої дитини бажання працювати на городі, в саду ? Так <u>Ні</u>
13. Чи знайома Ваша дитина з правилами поведінки в природі ? <u>Так</u> Ні
14. Чи знає Ваша дитина про користь лікарських трав ? Так <u>Ні</u>
15. Ваша дитина отримує знання про природу в дошкільному закладі ? <u>Так</u> Ні

Дякуємо за участь в анкетуванні!

Анкета для батьків "Екологічна компетентність дитини-дошкільника"

Шановні батьки! Ми дуже зацікавлені в покращенні процесу формування екологічної компетентності дітей. Просимо дати відповіді на питання в анкеті. Результати анкетування по кожній дитині будуть анонімні!

Вікова група – старша група
1. Чи розумієте Ви значення екологічного виховання ? <u>Так</u> Ні
2. Як Ви вважаєте, чи залежить стан здоров'я дитини від стану навколишнього середовища ? <u>Так</u> Ні
3. Чи є у Вас вдома домашні тварини ? <u>Так</u> Ні

4. Чи доглядає Ваша дитини за домашніми тваринами ? <u>Так</u> Ні
5. Чи співпереживає та допомагає Ваша дитина хворим тваринам ? <u>Так</u> Ні
6. Чи дивиться Ваша дитина мультфільми, слайди, телепередачі про тварин ? <u>Так</u> Ні
7. Чи читаєте Ви дітям книги про природу ? <u>Так</u> Ні
8. Чи знає Ваша дитина вірші, загадки, приказки, прислів'я про природу ? <u>Так</u> Ні
9. Чи проводите Ви з дитиною спостереження в природі за появою перших листочків, комах, жучків та павучків ? <u>Так</u> Ні
10. Чи бережливо Ваша дитина ставиться до дерев, кущів, комах, квітів, тварин ? <u>Так</u> Ні
11. Чи годує Ваша дитина птахів взимку ? <u>Так</u> Ні
12. Чи є у Вашої дитини бажання працювати на городі, в саду ? <u>Так</u> Ні
13. Чи знайома Ваша дитина з правилами поведінки в природі ? <u>Так</u> Ні
14. Чи знає Ваша дитина про користь лікарських трав ? <u>Так</u> Ні
15. Ваша дитина отримує знання про природу в дошкільному закладі ? <u>Так</u> Ні

Дякуємо за участь в анкетуванні!

Анкета для батьків "Екологічна компетентність дитини-дошкільника"

Шановні батьки! Ми дуже зацікавлені в покращенні процесу формування екологічної компетентності дітей. Просимо дати відповіді на питання в анкеті. Результати анкетування по кожній дитині будуть анонімні!

Вікова група – старша група

1. Чи розумієте Ви значення екологічного виховання ? <u>Так</u> <u>Ні</u>
--

2. Як Ви вважаєте, чи залежить стан здоров'я дитини від стану навколишнього середовища ? Так <u>Ні</u>
3. Чи є у Вас вдома домашні тварини ? Так <u>Ні</u>
4. Чи доглядає Ваша дитина за домашніми тваринами ? Так <u>Ні</u>
5. Чи співпереживає та допомагає Ваша дитина хворим тваринам ? Так <u>Ні</u>
6. Чи дивиться Ваша дитина мультфільми, слайди, телепередачі про тварин ? <u>Так</u> Ні
7. Чи читаєте Ви дітям книги про природу ? Так <u>Ні</u>
8. Чи знає Ваша дитина вірші, загадки, приказки, прислів'я про природу ? Так <u>Ні</u>
9. Чи проводите Ви з дитиною спостереження в природі за появою перших листочків, комах, жучків та павучків ? Так <u>Ні</u>
10. Чи бережливо Ваша дитина ставиться до дерев, кущів, комах, квітів, тварин ? Так <u>Ні</u>
11. Чи годує Ваша дитина птахів взимку ? Так <u>Ні</u>
12. Чи є у Вашої дитини бажання працювати на городі, в саду ? Так <u>Ні</u>
13. Чи знайома Ваша дитина з правилами поведінки в природі ? Так <u>Ні</u>
14. Чи знає Ваша дитина про користь лікарських трав ? Так <u>Ні</u>
15. Ваша дитина отримує знання про природу в дошкільному закладі ? <u>Так</u> Ні

Дякуємо за участь в анкетуванні!

Анкета для батьків "Екологічна компетентність дитини-дошкільника"

Шановні батьки! Ми дуже зацікавлені в покращенні процесу формування екологічної компетентності дітей. Просимо дати відповіді на питання в анкеті. Результати анкетування по кожній дитині будуть анонімні!

Вікова група – старша група	
1. Чи розумієте Ви значення екологічного виховання ?	<u>Так</u> Ні
2. Як Ви вважаєте, чи залежить стан здоров'я дитини від стану навколишнього середовища ?	<u>Так</u> Ні
3. Чи є у Вас вдома домашні тварини ?	<u>Так</u> Ні
4. Чи доглядає Ваша дитина за домашніми тваринами ?	<u>Так</u> Ні
5. Чи співпереживає та допомагає Ваша дитина хворим тваринам ?	<u>Так</u> Ні
6. Чи дивиться Ваша дитина мультфільми, слайди, телепередачі про тварин ?	<u>Так</u> Ні
7. Чи читаєте Ви дітям книги про природу ?	<u>Так</u> Ні
8. Чи знає Ваша дитина вірші, загадки, приказки, прислів'я про природу ?	<u>Так</u> Ні
9. Чи проводите Ви з дитиною спостереження в природі за появою перших личинок, комах, жучків та павучків ?	<u>Так</u> Ні
10. Чи бережливо Ваша дитина ставиться до дерев, кущів, комах, квітів, тварин ?	<u>Так</u> Ні
11. Чи годує Ваша дитина птахів взимку ?	<u>Так</u> Ні
12. Чи є у Вашої дитини бажання працювати на городі, в саду ?	<u>Так</u> Ні
13. Чи знайома Ваша дитина з правилами поведінки в природі ?	<u>Так</u> Ні
14. Чи знає Ваша дитина про користь лікарських трав ?	<u>Так</u> Ні
15. Ваша дитина отримує знання про природу в дошкільному закладі ?	<u>Так</u> Ні

Дякуємо за участь в анкетуванні!

Анкета для батьків "Екологічна компетентність дитини-дошкільника"

Шановні батьки! Ми дуже зацікавлені в покращенні процесу формування екологічної компетентності дітей. Просимо дати відповіді на питання в анкеті. Результати анкетування по кожній дитині будуть анонімні!

Вікова група – старша група	
1. Чи розумієте Ви значення екологічного виховання ?	<u>Так</u> Ні
2. Як Ви вважаєте, чи залежить стан здоров'я дитини від стану навколишнього середовища ?	<u>Так</u> Ні
3. Чи є у Вас вдома домашні тварини ?	<u>Так</u> Ні
4. Чи доглядає Ваша дитина за домашніми тваринами ?	<u>Так</u> Ні
5. Чи співпереживає та допомагає Ваша дитина хворим тваринам ?	<u>Так</u> Ні
6. Чи дивиться Ваша дитина мультфільми, слайди, телепередачі про тварин ?	<u>Так</u> Ні
7. Чи читаєте Ви дітям книги про природу ?	<u>Так</u> Ні
8. Чи знає Ваша дитина вірші, загадки, приказки, прислів'я про природу ?	Так <u>Ні</u>
9. Чи проводите Ви з дитиною спостереження в природі за появою перших листочків, комах, жучків та павучків ?	<u>Так</u> Ні
10. Чи бережливо Ваша дитина ставиться до дерев, кущів, комах, квітів, тварин ?	<u>Так</u> Ні
11. Чи годує Ваша дитина птахів взимку ?	<u>Так</u> Ні
12. Чи є у Вашої дитини бажання працювати на городі, в саду ?	Так <u>Ні</u>
13. Чи знайома Ваша дитина з правилами поведінки в природі ?	<u>Так</u> Ні
14. Чи знає Ваша дитина про користь лікарських трав ?	Так <u>Ні</u>
15. Ваша дитина отримує знання про природу в дошкільному закладі ?	<u>Так</u> Ні

Дякуємо за участь в анкетуванні!

Анкета для батьків "Екологічна компетентність дитини-дошкільника"

Шановні батьки! Ми дуже зацікавлені в покращенні процесу формування екологічної компетентності дітей. Просимо дати відповіді на питання в анкеті. Результати анкетування по кожній дитині будуть анонімні!

Вікова група – старша група	
1. Чи розумієте Ви значення екологічного виховання ?	<u>Так</u> <u>Ні</u>
2. Як Ви вважаєте, чи залежить стан здоров'я дитини від стану навколишнього середовища ?	<u>Так</u> <u>Ні</u>
3. Чи є у Вас вдома домашні тварини ?	<u>Так</u> <u>Ні</u>
4. Чи доглядає Ваша дитина за домашніми тваринами ?	<u>Так</u> <u>Ні</u>
5. Чи співпереживає та допомагає Ваша дитина хворим тваринам ?	<u>Так</u> <u>Ні</u>
6. Чи дивиться Ваша дитина мультфільми, слайди, телепередачі про тварин ?	<u>Так</u> <u>Ні</u>
7. Чи читаєте Ви дітям книги про природу ?	<u>Так</u> <u>Ні</u>
8. Чи знає Ваша дитина вірші, загадки, приказки, прислів'я про природу ?	<u>Так</u> <u>Ні</u>
9. Чи проводите Ви з дитиною спостереження в природі за появою перших листочків, комах, жучків та павучків ?	<u>Так</u> <u>Ні</u>
10. Чи бережливо Ваша дитина ставиться до дерев, кущів, комах, квітів, тварин ?	<u>Так</u> <u>Ні</u>
11. Чи годує Ваша дитина птахів взимку ?	<u>Так</u> <u>Ні</u>
12. Чи є у Вашої дитини бажання працювати на городі, в саду ?	<u>Так</u> <u>Ні</u>
13. Чи знайома Ваша дитина з правилами поведінки в природі ?	<u>Так</u> <u>Ні</u>
14. Чи знає Ваша дитина про користь лікарських трав ?	<u>Так</u> <u>Ні</u>
15. Ваша дитина отримує знання про природу в дошкільному закладі ?	<u>Так</u> <u>Ні</u>

Дякуємо за участь в анкетуванні!

Анкета для батьків "Екологічна компетентність дитини-дошкільника"

Шановні батьки! Ми дуже зацікавлені в покращенні процесу формування екологічної компетентності дітей. Просимо дати відповіді на питання в анкеті. Результати анкетування по кожній дитині будуть анонімні!

Вікова група – старша група	
1. Чи розумієте Ви значення екологічного виховання ?	<u>Так</u> Ні
2. Як Ви вважаєте, чи залежить стан здоров'я дитини від стану навколишнього середовища ?	<u>Так</u> Ні
3. Чи є у Вас вдома домашні тварини ?	<u>Так</u> Ні
4. Чи доглядає Ваша дитина за домашніми тваринами ?	<u>Так</u> Ні
5. Чи співпереживає та допомагає Ваша дитина хворим тваринам ?	<u>Так</u> Ні
6. Чи дивиться Ваша дитина мультфільми, слайди, телепередачі про тварин ?	<u>Так</u> Ні
7. Чи читаєте Ви дітям книги про природу ?	<u>Так</u> Ні
8. Чи знає Ваша дитина вірші, загадки, приказки, прислів'я про природу ?	<u>Так</u> Ні
9. Чи проводите Ви з дитиною спостереження в природі за появою перших листочків, комах, жучків та павучків ?	<u>Так</u> Ні
10. Чи бережливо Ваша дитина ставиться до дерев, кущів, комах, квітів, тварин ?	<u>Так</u> Ні
11. Чи годує Ваша дитина птахів взимку ?	<u>Так</u> Ні
12. Чи є у Вашої дитини бажання працювати на городі, в саду ?	<u>Так</u> Ні
13. Чи знайома Ваша дитина з правилами поведінки в природі ?	<u>Так</u> Ні
14. Чи знає Ваша дитина про користь лікарських трав ?	<u>Так</u> Ні

15. Ваша дитина отримує знання про природу в дошкільному закладі ?

Так Ні

Дякуємо за участь в анкетуванні!

Додаток Б (Головоломка "Квіти")

--	--	--	--	--	--

--	--	--	--

--	--	--	--	--	--

--	--	--	--	--	--

Додаток В (Ребуси)

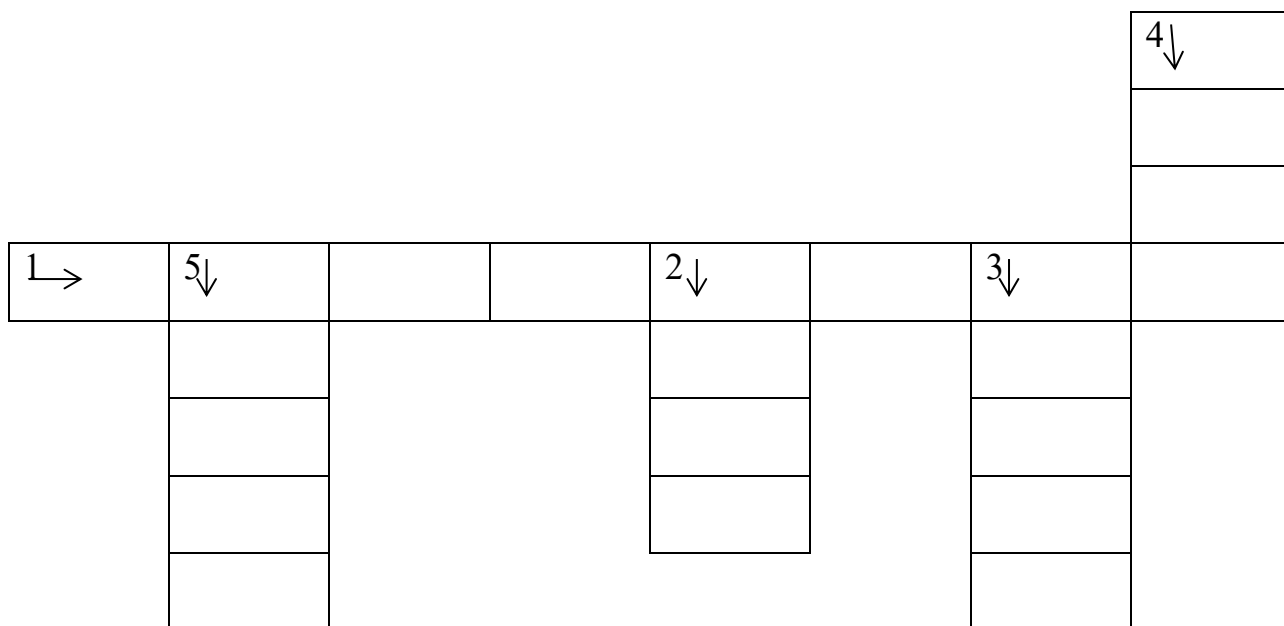
В 1'' А (вода)

СВІТ '' (СВІТЛО)

ТЕП , **,** (ТЕПЛО)

ПО **''''ТРЯ** (ПОВІТРЯ)

Додаток Г (Кросворд "Пори року")

Запитання:

1. Що люблять їсти діти літом ?
2. Пори року, коли діти катаються на санчатах ?
3. Коли розцвітають підсніжники ?
4. Коли діти купаються в річці ?
5. Коли з дерев опадає листя і птахи відлітають в теплі краї ?

Додаток Д

(Завдання для виявлення рівня сформованості екологічної компетентності за когнітивним критерієм)

З метою виявлення рівня сформованості екологічної компетентності у старших дошкільників за когнітивним критерієм ми використали бесіду. Для виявлення рівня сформованості екологічної компетентності у старших дошкільників за когнітивним критерієм, ми використовували такі завдання:

Завдання 1

Мета: виявити рівень знань старших дошкільників про тваринний світ.

Обладнання: зображення ферми, саванни, пустелі, лісу, півночі, моря, болота; фігурки представників тваринного світу: миша, собака, індик, олень, тигр, слон, пінгвін, півень, жираф, лев, бегемот, білка, вовк, ведмідь, дельфін, краб, їжак, акула, кенгуру, білий ведмідь, корова, морська зірка, коза, жаба, свиня, верблюд, лисиця, бобер.

Методика проведення: дитині пропонується розмістити звірів по їх домівках. Після того як дитина справилася із завданням, їй пропонують вибрати фігурку будь-якої тварини і відповісти на запитання:

- 1) Як називається тварина ?
- 2) Де вона мешкає ?
- 3) Що ти можеш розказати про неї ?
- 4) Як ти відносишся до неї ?

Завдання 2

Мета: виявити рівень знань старших дошкільників про рослинний світ.

Обладнання: зображення рослин: алое, ромашка, кактус, фіалка, герань.

Методика проведення: називають дитині п'ять назв рослин, просять показати їх та відповісти на запитання:

- 1) Які умови необхідні для життя, росту і розвитку рослин ?
- 2) Як правильно доглядати за кімнатними рослинами ?
- 3) Для чого людям потрібні кімнатні рослини ?
- 4) Подобаються тобі кімнатні рослини ? Чому ?

Завдання 3

Мета: виявити рівень знань старших дошкільників про об'єкти неживої природи.

Обладнання: три коробочки (з камінням, з водою та з піском).

Методика проведення: дитині пропонують назвати об'єкти неживої природи та відповісти на запитання:

- 1) Які властивості піску ти знаєш ?
- 2) Для чого люди використовують пісок ?
- 3) Які властивості камінців ти знаєш ?
- 4) Для чого люди використовують каміння ?
- 5) Які властивості води ти знаєш ?
- 6) Для чого люди використовують воду ?

Завдання 4

Мета: виявити рівень знань старших дошкільників про пори року.

Обладнання: зображення пір року: зима, весна, літо, осінь.

Методика проведення: перед дитиною викладаються зображення пір року і просять назвати їх та відповісти на запитання:

- 1) Яка твоя улюблена пора року ?
- 2) Назви пори року, яка йде після твоєї улюбленої ?

Пропонують дитині зіграти в гру "Коли це буває ?"

- Світить яскраво сонечко, діти купаються в річці.
- З дерев опадає листя, птахи відлітають в теплі краї.
- Дерева покриті снігом, діти катаються на санчатах.
- На деревах розпускаються листочки, розцвітають підсніжники.

Критерії оцінки:

Мають глибокі і повні знання про рослинний і тваринний світ, об'єкти неживої природи та пори року; завдання виконують правильно, на запитання відповідають впевнено, обґрунтовують свою відповідь – 3 б.

Мають достатню обізнаність з рослинним і тваринним світом, об'єктами неживої природи та порами року; при виконанні завдань роблять 2-3 помилки; відповідають не на всі поставлені запитання, не завжди можуть аргументувати свою відповідь – 2 б.

Мають поверхневі обмежені знання про рослинний і тваринний світ, об'єкти неживої природи та пори року; завдання виконують неправильно, роблять багато помилок; не можуть відповісти на поставлені запитання – 1б.

Бали по результатам діагностичних завдань фіксувалися, далі вираховувався загальний бал, по якій виявлявся рівень сформованості екологічної компетентності старших дошкільників за когнітивним критерієм.

Високий рівень – 12 б.

Середній рівень – 8 – 11 б.

Низький рівень – 4 – 7 б.

Додаток Е

(Завдання для виявлення рівня екологічної компетентності у старших дошкільників за емоційно-ціннісним критерієм)

З метою виявлення рівня сформованості екологічної компетентності у старших дошкільників за емоційно-ціннісним критерієм нами була використана бесіда та проблемна ситуація.

I. Дітям було запропоновано відповісти на запитання:

1) Як ти допомагаєш дорослим доглядати за домашніми улюбленцями (якщо вони є)? Якщо у дитини немає домашніх улюбленців, то запитують: "Якби в тебе був кіт або пес, як би ти за ними доглядав?"

2) Як ти допомагаєш дорослим доглядати за мешканцями куточка природи в садочку?

3) Що ти з дорослими можеш зробити, щоб на ділянці дитячого садочку росли квіти?

4) Як ти можеш допомогти зимуючим птахам?

II. Дітям була запропонована проблемна ситуація:

"Уяви собі, що мама дала тобі гроші на морозиво та попередила, що магазин ось-ось зачиниться, поспіши. Ти ідеш дорогою та бачиш гарного великого жука, який впав у ямку з водою і не може звідти вилізти. Якщо ти зупинишся, щоб допомогти йому, то не встигнеш купити морозиво, а підеш — жук загине. Як ти вчиниш: підеш по морозиво чи допоможеш жуку?"

Додаток Є
(Завдання для виявлення рівня екологічної компетентності за поведінковим критерієм)

З метою виявлення рівня сформованості екологічної компетентності за поведінковим критерієм ми використали спостереження за дітьми. Ми створили спеціальні ситуації, щоб виявити у дітей практичні навички дбайливого ставлення до об'єктів природи: тварин у куточку природи на короткий час залишили без їжі, забруднили воду не шкідливими добавками, поставили в живий куточок горщик з квіткою з сухою землею. Кожній дитині індивідуально пропонували подоглядати за мешканцями куточка природи.

АНОТАЦІЯ

Об'єкт дослідження: процес формування екологічної компетентності дітей старшого дошкільного віку.

Предмет дослідження: організаційно-педагогічні умови формування екологічної компетентності дітей старшого дошкільного віку засобами ігрової діяльності.

Мета дослідження полягає в обґрунтуванні та апробації організаційно-педагогічних умов формування екологічної компетентності старших дошкільників засобами ігрової діяльності.

Завдання дослідження: проаналізувати теоретико-методичні засади формування екологічної компетентності дітей старшого дошкільного віку; обґрунтувати модель реалізації організаційно-педагогічних умов формування екологічної компетентності дітей старшого дошкільного віку засобами ігрової діяльності; визначити критерії, показники екологічної компетентності дітей старшого дошкільного віку та визначити рівень її сформованості; розробити та апробувати експериментальну авторську програму формування екологічної компетентності старших дошкільників засобами ігрової діяльності; надати рекомендації батькам щодо формування екологічної компетентності старших дошкільників.

Методи дослідження: *теоретичні* – аналіз і синтез, індукція та дедукція, порівняння, узагальнення, моделювання; *емпіричні* – вивчення педагогічного досвіду, педагогічний експеримент, спостереження, анкетування, бесіда; *методи обробки та інтерпретації* експериментальних даних.

Результати дослідження (наукова новизна й практичне значення): створено модель формування екологічної компетентності в дітей старшого дошкільного віку засобами ігрової діяльності; проведено діагностику та якісний аналіз рівнів сформованості екологічної компетентності дітей у старшому дошкільному віці, що дало змогу виявити проблеми в організації процесу формування екологічної компетентності старших дошкільників; експериментально перевірено ефективність створених організаційно-педагогічних умов для формування екологічної компетентності в дітей старшого дошкільного віку засобами ігрової діяльності; розроблено експериментальну авторську програму "Природа – мій друг", яка може бути використана студентами-практикантами та педагогами при організації виховного процесу в закладах дошкільної освіти; надано рекомендації батькам щодо формування екологічної компетентності старших дошкільників.

Ключові слова: будівельно-конструктивна гра, гра, дидактична гра, екологічна компетентність, екологічна компетентність дошкільника, ігри нового типу, ігрова діяльність, організаційно-педагогічна умова, рухлива гра, старший дошкільний вік, творчо рольова гра.

ANNOTATION

Object of research: the process of formation of ecological competence of older preschool children.

Subject of research: organizational and pedagogical conditions of formation of ecological competence of children of older preschool age by means of game activity.

The purpose of the study is to substantiate and test the organizational and pedagogical conditions for the formation of ecological competence of older preschoolers by means of play activities.

Objectives of the study: to analyze the theoretical and methodological foundations of the formation of ecological competence of older preschool children; to substantiate the model of organizational and pedagogical conditions of formation of ecological competence of children of senior preschool age by means of game activity; determine the criteria, indicators of environmental competence of older preschool children and determine the level of its formation; to develop and test the experimental author's program of formation of ecological competence of senior preschoolers by means of game activity; provide recommendations to parents on the formation of environmental competence of older preschoolers.

Research methods: theoretical - analysis and synthesis, induction and deduction, comparison, generalization, modeling; empirical - study of pedagogical experience, pedagogical experiment, observation, questionnaire, conversation; methods of processing and interpretation of experimental data.

Research results (scientific novelty and practical significance): a model of formation of ecological competence in children of senior preschool age by means of play activities is created; diagnostics and qualitative analysis of the levels of formation of ecological competence of children in senior preschool age, which allowed to identify problems in the organization of the process of formation of ecological competence of older preschoolers; the efficiency of the created organizational and pedagogical conditions for formation of ecological competence at children of senior preschool age by means of game activity is experimentally checked; developed an experimental author's program "Nature is my friend", which can be used by trainee students and teachers in organizing the educational process in preschool education; recommendations were given to parents on the formation of environmental competence of older preschoolers.

Key words: construction-constructive game, game, didactic game, ecological competence, ecological competence of preschooler, games of new type, game activity, organizational and pedagogical condition, mobile game, senior preschool age, creative role game.